Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД УНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНУУДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Май 1921 оной 21-нээ гарана | № 128 (17551) | 1987 оной июнийн 2, вторник | Сэн 3 мүн.

КПССС-эй ЦК-гай ПОЛИТБЮРОДО

ЦК-гай Политбюрогой 1987 оной майн 30-да боодани дээрэ ФРГ-гэй эрхэтэн М. Рустын жолоодолой Советскэ Союзай агаарай дейда руу нэбтэрсэн хабаатай ушар шалтагаанууд тухай СССР-эй министерствын элидхэлые зүбшэн хэлсэбэ.

Олон аэроклубуудай нэгэндэ хабаатай самоледой нирэнэй хилэдэ дүтэлэн ниидэжэ ерэхэдэнь, агаарын хамгаалалта хэхэ радиолокационно хэрэгсэлдэ тодорхойлогдоо. Совет истребительнүүд Баренцевын самолёдые хоёр дахин тойроод ниидэнэн хамта бууданГүйгөөр, хилэ эбдэнэн самолёдой зайсуулан сарахын тула агаарай добтолгоноо хамгаалалта хэхэ сэрэгүүдэй команд овани шиидхэхы шууд ябуулга гаргабагүй, хайхарамжагүй байба гэжэ Политбюро тэмдэглээ. Оронойнгоо агаарай дайдые сахин хамгаалха талаар сэрэгэй харуул эмхидхэлгэдэ горитой ехэ дутагдалнуудай бии байһан тухай, һэримжэтэй хёрхо бэшэ, жаяг журамгүй, СССР-эй Оборонын министерствын зүгһоо сэрэгүүдые хүтэлбэрилгдэ ехэ дутуу дунданУудай гаргагдажа байһан тухай энэ баримта элирхэйлэн гэршэлнэ.

Агаарай хилэ эбдэлгые зайсуулан саралгада хайша хэрэгээр, һулаар хандаһанайнь, эмхи гуримгүй байһанайнь, ПВОгой сэрэгүүдэй ябуулганУудай хойноһоо ёнотой хиналтын табигдаагүй байһанай түлөө нүхэр А. И. Колдуновые агаарай добтолгоһоо хамгаалалта хэхэ сэрэгүүдэй ахамад командалагшын тушаалһаа сүлөөлхэ шухала гэжэ Политбюро хамгаалалта хэхэ сэрэгүүдэй командовани шиидхэхы шууд ябуулга гаргабагүй, хайхарамжагүй байба гэжэ Политбюро тэмдэглээ. Оронойнгоо агаарай дайдые сахин хамгаалха талаар сэрэгэй харуул эмхидхэлгэдэ горитой ехэ дутагдалнуудай бии байһан тухай, һэримжэтэй хёрхо бэшэ, жаяг журамгүй, СССР-эй Оборонын министерствын зүгһоо сэрэгүүдые хүтэлбэрилгдэ ехэ дутуу дунданУудай гаргагдажа байһан тухай энэ баримта элирхэйлэн гэршэлнэ.

Агаарай хилэ эбдэлгые зайсуулан саралгада хайша хэрэгээр, һулаар хандаһанайнь, эмхи гуримгүй байһанайнь, ПВОгой сэрэгүүдэй ябуулганУудай хойноһоо ёнотой хиналтын табигдаагүй байһанай түлөө нүхэр А. И. Колдуновые агаарай добтолгоһоо хамгаалалта хэхэ сэрэгүүдэй ахамад командалагшын тушаалһаа сүлөөлхэ шухала гэжэ Политбюро тоолобо. СССР-эй Оборонын министерствын хүтэлбэрилгэ бэхижүүлхэ тухай шиидхэбэри абтаа.

Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй дайшалхы бэлэн байлгын ба журамай хэмжээе дээшэлүүлхэ, сэрэгүүдые шадамараар хүтэлбэрилхэ, Совет гүрэнэй бэеэ дааһан байдалда али бухы хаадан оролгонуудые зайсуулан сарахын тула тэдэнэй ходоодоо бэлэн байлгые хангаха зорилго шухала удха шанартай байна гэжэ КПСС-эй ЦК-гай Политбюро үшөө дахин тэмдэглэбэ.

СССР-эй агаарай дайдые эбдэлгэдэ, энэ оршон байдалда тушаалта нюурнуудай бэлүүлһэн ябуулганУудта, мүн Германиин Федеративна Республикын эрхэтэнэй харюусалгада хабаатай бухы үшар шалтагаанУудые СССР-эй Прокуратура мүрдэхэ юм гэжэ заагдаа.

КПСС-эй ЦЕНТРАЛЬНА КОМИТЕДТЭ

Алкоголизмые зайсуулан сараха, энэ хүнүүдэй эдэбхижүүлхэ талаар КПСС-эй ЦК-гай тогтоолоо «Гадаадыг хараараа бэелүүлэгдэжэ байһан тухай» асуудалые Центральна Комитет хаража үзэбэ.

Алкоголизмые зайсуулан сараха, энэ хүнүүдэй эдэбхижүүлхэ талаар КПСС-эй ЦК-гай тогтоолоо «Гадаадыг хараараа бэелүүлэгдэжэ байһан тухай» асуудалые Центральна Комитет хаража үзэбэ.

Алкоголизмые зайсуулан сараха хэмжээнэй тухай» тогтоолые ЦК-гай 1985 оной 30-да баталан абаһанһаа хойшоо эрэгдэн саг соо түрүүлэн тогтогуудта архидалтай тэмцэхэй, баталха, арбэсэшэгүйгөөр тэмцэлдэ ехэ хүдэлмэри гэжэ баталагдан гарсаа соо тэмдэглэнэ. Энэнь общество дотор хэрэгшэй байдалые гуйцэтгэхэй, найжаруулха, ажаһуулха ба хуули гуримые ёсолгоо арга олгоно. 1984 оной сентябриин сасуулбал, 1986 оной январиин хуулга хоёр шахуу болгоо. Ажалһаа һамаа уламжалан, хүн ардын эмхинүүдтэй хамтаараа ажаһуулгаа, ажалһаа, ажалдаа, ажалайнь, ажалайнь, ажалайнь

ЗУЛГЫ БАГАШУУЛ ЗОЛТОЙ ҮДЭГ!

70 Агуу Октябриин алдарта замаар

ҮХИБҮҮДЭЙ ЭЛҮҮР ЭНХЭ ЯБАДАЛ—МАНАЙ БАЯЛИГ

АЮНА АНЧИКОВНА Дугарнимаева Улаан-Удын 1-дэхи поликлиникэдэ долоодохи жилэ худэлжэ байна. Тэрэ хадаа оториноларинголог, буряадшалан хэлэбэл, шэхэнэй, хоолойн, хамарай үбшэ аргалдаг врач. Аюна Анчиковна түрүүшынгээ үдэрһөө эхилжэ, ехэ оролдосотой, үхибүүдые арголжа эдэгээхын тула, бишыхан эрхэтэдые үбшэнһөө һэргылхын тула оорынгоо бэе, оорынгоо сагые гамнадаггүй, худэлмэридээ дуратай врач гэжэ коллективтээ мэдэгдэ, түрэлхидэй дунда хүндэтэй болоо һэн.

Үхибүүдэй эмшэн байха гээшэ тон харюусалгатай, хүшэрхэн тушаал гэжэ мэдэжэ. Илангаяа хэлэндэ ороогуй пациентнүүдэй үбшыо зүбөөр тодоруулхань бэрхэтэй.

Тиимэһээ имаггал үхибүүдтэ тон дуратай, тэдэнэй элүүр энхээр ургахын тула юушые хэхээр бэлэн хүнүүд үхибүүдые аргалха мэргэжэлые шэлэдэг гэжэ ойлгосотой болоно. Тэдэнэй нэгэн — А. А. Дугарнимаева.

Хүүгэдые хамгаалгын улаасхоорондын удэртэй дошарамдуулан, үхибүүдэй элүүрые сахиха тушаалтадай нэгэн — Та үшөө юу хэлэхэ байнат!

— Манай орондо үхибүүдэй зол жаргалтайгаар удэхын тула аргагүй ехэ юумэ хэгдэнэ гэжэ хөөрэлдөөнэйнгөө эхиндэ хэлсээ һаабэабди? Тиигээд лэ хамаг юумэмнай үшөөл һайн байһай гэжэ одоол үнэн зүрхэнһөө хүсэхэ байнаб. Һургуулиин наһа гүйсөөгүй үхибүүдые абажа үзэел даа. Зарим түрэлхид дутуу унтаһан үхибүүдээ шашхуулжа, нэгэ автобусһоо нугоо автобусто дамжан һуужа ябажа лэ, городой нэгэ захаһаа нугоо заха руунь саадигта, яслида абаашадег бэшэ гү? Үбэлэй жабар соо автобус хүлеэжэ зогсоходоо, хүйтэ абажа гү, али олон зоной ябадаг транспорт соо хамшагай үедэ үхибүүдэй хэмжэгтэхэ, үбшэлхэ ушөр олошордог. Грипп үбшэнэй дэлгэрхэдэ, тэрээнһээ дэмтэржэ, хүүгэдэй шэхэн, хамар, хоолой үбшэлдэг. Энэ асуудалда албан хойрогоор хандангүй, захиргаануудые хоорондын элдэб хашалтануудые һүжэргэнгүй, өөһэд өөһэдынь байрладаг микрорайонуудтахи, кварталнуудтахи ясли, саадуудта ябадаг болоо һаа, үхибүүдэй үбшэлхэ ушар һураггүй үсөөрхэ һэн гэжэ һанадагби. Тиигээд саашань үргэлжэлүүлээ һаа, манай поликлиникын лор, нюдэнэй, тусхай бусад кабинедүүд подвальна шахуу байра эзэлжэ байдаг. Түрүүн эндэмнай барилгын нэгэ эмхиин контороо байһан юм. Дээрэмнай табан дабхарта хүнүүдэй ажаһуудаг байра. Манай кабинедүүд соохи агаар ехэ муу. Үбэлдөө бүри ямар болошодог гэжэ һанаабта? Сонхонууд яб хаалтатай, форточко нээхын аргагүй: үхибүүд һалхи абажа болохо. Харин радиаторнай гараараа барихын аргагүй халуун болошохо. Тиихэдэнь одоол бөни соохидол бүгшэм халуун болошодог. Хүүгэдые эмшэлдэг кабинедүүдые «дээшэнь гаргахын» тула хэмжээ абыт гэжэ засагай зургааануудта, партиин райкомдо хандаһан байхабди. Тоэд, агуухэ баснишан Крыловэй хэлэгшээр, «ашаан мүноошье тэндээ эандаа».

Мүнөө үедэ — орон доторнай хубилган шэнэдхэлгын худэлмэриин гүнээгыгөөр ябуулагдажа эхилээд байхадэ, энэ асуудалые зүб тээшэнь шиидхэхээр болоо гэжэ һанагдана. Макай ороной эгээл үнэтэй юумэн гэхэдэ, үхибүүдэй элүүр энхэ ябадал, тэдэнэй хуби заяан. Энэ хэрэгтэ ёһо дүүргэгэһэн ябадал хэнэйшье һанаанда таарахагүй. Улаан-Удын Советскэ райондо хүүгэдэй тусхай поликлиникэ баригдажа (олон жилэй туршадашье һаа!), тэндэ ажаһуудаг түрэлхидтэ, мэргэжэлтэдтэ ямар һайн болоо гээшэб. Сэхыень хэлэбэл, Советскэ райондо байрын гэрнүүд һүүлэй үедэ баригданагүй, харин олон хүн шэнэ байра абажа гү, али байраа һайжаруулжа, Октябрьска район руу зөөжэ ерэнэ. Тиимэһээ Октябрьска районой хэлсэхые дуулаһаарни үхибүүдни олондо яһала, ... дэтэй, ажал хэрэгтээ шулаг... гы бэрхэ хаш гэжэ ойлгосо... шоб.

Тэдэнэйнгээ элүүр энхэ, зо... жаргалтай ябахадэ, эхэ бүлэ... нэй бэе амгалан, сэдьхэл ... гэн байдаг ха юм даа. Тиим... хэдэ зарим нэгэ айлай ... бүүдые адаглахадэ, ажалдаа... хайша хэрэһээр хандедег, ... хи тамхихание балгаха, ... ратай байгша. «Тэжээһэн ... руу тэргэ эбдэхэ» гэһэн ... нүүд энэ ушарта нэзрэлэ... байха. Багадаа үхибүүнэй ... дышье абхууһа ехэтэй ... эхын һанаа сэдьхэл зобо... гүй. Ехэ болоһон үхибүүд... зариман муухай, аяг-аяа ... гажа, зондо хэлсүүлжэ ... даа, хүн болгоһон эхин... ашыень харюулхаһаа байгаа... сэбэр сэхэ нэрыень хуха... юм. Үхибүүдэ мүүгаар ... жүүлһэндээ хожомынь ... яа маажажа» һүүхагүй ... эхэ гээшэ бүхы наһандаа ... сэхэ, ажалша бэрхэ ябаха ... гэтэй. Иимэ эхэтэй үхибү... заатагүй тэрэнээ һажаажа, ... лэ һайн хүнүүд болодог ... Архинша эхын үхибүүд ... хи ушарта архиншад болодо... бшуу.

Ажабайдалаа шэнэдэхэ ... билгаха гэһэн һайжан, ябаа... һүүлэй жэлнүүдтэ орон со... мнай дэлгэрэнхэй. Энэ ... тон шухала, ехэ хэрэгтэй ... дал гээшэ гэжэ би һанагш... Илангаяа архидалгатай ... тэмсэл ехэ һайшаагшаб: Арг... гүйгөөр ямаршье хэрэг бүг... хын аргагүй болоһон байна... губ даа. Бидэ тулеэгэ Ка... ново һууриндахи лесприомхо... һоо зөөдэгби. Тиигээ... леэндэ ошоходоо, заатагүй... архи абалсахаш. Архи ... гүй һаа, хоохоор бусаха... Ажахын машина ажалдаа... һаатуулһан аад, хоохоор бу... хамнай хайшаа юм! Энэ ... бар тулеэндэ ошоходоо... баһал үнөөхи 'архиэ нэхэ... улад намай угтаал даа.

Орон соомнай хаа ха... хуушанайнгаа байдал ... хэн хубилгалга эршэтэйгээ... унгэргэдэнэ гэжэ мэдэ... Тиигээд нютагайнгаа ажабай... дал адаглахада, һайн гэ... хубилһан юумэн хомор ... Иимэ байдал намай, ... наһанай үбгэд хүгшэдые ... гайхуулдаг. Али нихэдэ ... най ажахын хүтэлбэрилгэ... Коммунис партиин мүнөө ... гай политикые ойлгогүй ... шэ гү? Архи ууха дуратайш... хуушанайнгаа хэбэрээр ... зандаа, хамтын ажалнаа ... жадаг нугөөдүүл зайгуулг... ган зандаал даа...

Би наһатай болоо ... Ашанараа харалсаад, жаргалаа эдлэжэ, дулаахан гэрэ... гээ оёорто һууха сагни ерэ... Мүнөө һууһан гэрни соохи... зой мэдэлэй юм. Тулеэгэ... уһаяа бэлдэхэмни жэл ерэ... бүри хүшэр болоно. Үхибүүд... ни хамһалсаа юм аабза. Тэ... тэдэмни ажалтай, сулоогүй ... ха юм даа. Тиимэһээ хаанг... уһаар дулаасуулдаг байраа... ородог һаа, һайн гэжэ бо... дэмжолдог болохоюб. Иимэ... жэ бодомжолхо ялала эрэ... тэйб гэжэ һанагшаб.

Аюулта дайн гэшэ юун, б... гэжэ минии үетэн үшөө, ... бүүд ябахадаа, мэдэхэ, бо... Би оёрынгөө үхибүүдые, ... нарые шуһата дайе бу... даа гэжэ шэбшэжэ ябаш... Газар дээрэ амгалан ... дал сахихын түлөө гүрэн ... рынгөө ябуулдаг политик... би халуунаар дэмжэдэгби.

Дэмбэрэлтэ дэлхэйн эрд... зэндэмэни—сагаан, хара, ... ра шарайтай олон милли... үхибүүд мунхэ наранай ... дитэ эльэдэ жэгнүүлэн, ... торгойн сэнхир хүхэ майт... доро жаргалтай ажанүүг ...

Д. ГЫРЫЛОВА,
Эхэ-герой.

Дэмбэрэлтэ дэлхэйн эрдэни зэндэмэни

АЛТАН дэлхэйдэ түрэһэн эхэнэр хүнэй эдлэхэ эгээл ехэ зол жаргал гэхэдэ, үхибүүдынь ха юм даа. Гараһан сагһаань хойшо үхибүүгээ эхэ хадаа энхэржэ, бэе садхалан, үбшэ хабшанда дайруулангүй элүүр энхэ байлгахые хэды шэнээн оролдожо, хүнэй шэнээн хүн болгоноб даа. Тиин үтэлһэн гэртэхинээ үргэжэ ябаха, наһан соогоо хэһэн хэрэгыень үргэлжэлүүлхэ, хожомынь буянгыень хэхэ үхибүүдэйнгээ «гарыень ганзагада, хүлыень дүрөөдэ» хүргэхэдөө, эхын зүрхэн баясадаг. Би наһан соогоо энэ жаргал яһала эдлээб. Үхибүүдни хойно хойноһоо борьбо дээрээ үндыжэ, ехэшүүлынь дуратай хэрэгээ шэлэнхэй, амяараа гэр бүлэ боложо түбхинэнхэй, Тиихэдэ Юра хүбүүмни дээдэ һургуули мүнөө жилдэ дүүргэхэнь, одхон хүбүүн Васимни сэрэгэй албанһаа табигдажа, мэнэ гэһээр бусахань. Одхон басаган Светэмни арбадахи класс дүүргэхэнь гээшэ. Басаган бидэ хоёр хсюулхаа байнабди.

Үхибүүдэймни эсэгэ — минии нүхэр Дмитрий Цыбикович нёдондо наһа бараа һэн даа. Үнгэрһэн дайнда хабаадажа шархатаһан, наһатай болоходоо, тэрээнһээ уламжалан, үбшэлдэг болоһон байгаа. Нютагтаа бүхы наһаараа ажаллаһан юм. Наһанайнгаа амаралтадо гарахынгаа урда МТМ-е даагшаар худэлдэг һэн. Би 1980 ондо наһанайнгаа амаралтада гараа хүм. Олон үхибүүтэйб гэһэн шалтаг урдаа баряад, гэртээ һуунгүй, хамтын ажалда яһала хабаадааб. Амаралтадэ гарахынгаа урда жэлнүүдтэ нютагтаа интернат-һургуулида хүмүүжүүлэгшээр худэлһэн байнаб.

Арбан нэгэтэйдэмни дайн эхилээ бэлэй. Тиимэһээ һургуулияа орхижо, ажалда ябажа эхилээ һэм. Нютагтаа үлэһэн үбгэд, хүгшэд, һамгад, хүүгэд ямараар ажалладаг һэм гэжэ мүнөөнэй наһатай зон баран мэдэхэ, залуушуул энээн тухай дуулаһан байха. Эсэгэмни дайнһаа бусаагүй.

Дүрбэн үхибүүдые хүн болгохо гээшэ минии эхэдэ бэлэн бэшэ байгаа. Эдихэ хоол, умдэхэ хубсаһан дуталдадаг саг һэн гүб даа. Тиихэдэ мүнөө ямар гоё һайхан саг мүндэлөө гээшэб? Багашуулые һурган хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ гүрэн түрэмнай ехэхэн анхаралаа хандуулна. Үхибүүн хүлдэ, оромсоороо, яслида ябана. Һүүдэнь саадта хүмүүжүүлэгдэнэ. Ариг сэбэр хубсаһатай, бэе садхалан, зол жаргалтай багашуулые харахадаа, сэдьхэлэ ханадагби.

Тиихэдэ капиталис оронуудтахи үгытэйшүүлэй хэды олон миллион үхибүүд хооһо нойтоор, хубсаһа хунар мүутай зобоно, тулина гээшэб гэжэ телевизорээр харахадаа, газетэ уншахада, ойлгохоор байдаг. Арбан үхибүүдэй эхэ хадаа капиталис оронуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ хандажа, иигэжэ хэлэхэ эрхэтэйб гэжэ һананалб: «Үхибүүднай манай ерээдүй гээшэл. Тэдэнэй ажабайдалые нарата һайхан байлгахын тула мүнөөдэр бидэ бүлта һанаата болохо эзэрэтэйбди. Тиимэһээ сэрэгэй аюултай зэр зэмсэгүүдые түхеэрэлгэдэ гаргашалагдадаг тоолошогуй ехэ мүнгэеэ үгытэйшүүлэй үхибүүдые һургажа, эдеэлүүлхэ, хубсалуулха нангин хэрэгтэ гаргашалыт!».

Совет оронойнгоо байгуулагдаһаар 70 жилэй ойн баярые ерэхэ намартаа нэрэтэй түрэтэйгөөр угтаха гэжэ совет арад зэлэнхэй, ороддосо ехэтэйгээр ажаллажа байна. Минии үхибүүд хүнһөө дутангүй ажаллаха, ажалланашье гэжэ би найдажа ябагшаб. Зондо хүүгэдэй тусхай томо поликлиникэ бариха тухай асуудал табихаар болоо. Саг жэлэй ошохо бүри хүүгэдэй элүүрые сахиха ажал ябуулгын эрхэ байдал улам һайжаруулагдаха ёһотой бэшэ юм гү?

КОРРЕСПОНДЕНТЫН АЖАГЛАЛТА: врач А. А. Дугарнимаева тон зүб асуудал табиба гэжэ һанагдана. Юуб гэхэдэ, олон ондоо филиалнууд боложо хубаршаһан 2-дохи поликлиникын эрхэ байдал олон түрэлхидэй һанаанда таарадаггүй. Энэ асуудалаар Буряадай АССР-эй Элүүрые хамгаалгын министерство, Октябрьска районой хүтэлбэрилхы зургаанууд өөһэдынгөө һанамжые хэлэхэ бээ гэжэ хүлеэнэбди. Мүн баһа хүн хүнэй ажаһуудаг газар шадараар оршодог яслинуудта, саадуудта үхибүүдыень ябуулдаг болоо һаа, һайн һэн гэһэн һанамжые мүн лэ анхархаар.

— Бишыхан пациентнүүдтээ юу хүсэхэ байнат!

— Эб найрамдал! Энэ үгүүлэл хадаа түрүү үзэлтэй хүн бүхэнэй хэлэн дээрэ эрьелдэжэ байдаг ёһотой. Мүнөө улаасхоорондын байдалай улам игсууржа, зарим этэгээдүүдэй аашалалгын түргэдэжэ, ядерна дайс замбуулинда гаргаха, «одо мүшэтэ» гэгшэ гү?— хүн түрэлтэнэй түүхэдэ үзэгдөөгүй муухай дай үүсэхэ һанаашалгын бии болоод байхада, манай ороной эрһөө хамаг юумэн хуу хэгдэхэ ёһотой, хэгдэжэшье байна гээшэ ааб даа. Эб найрамдалые хэтэ мүнхэдэнь мандуулхын тула улам эршэтэйгээр тэмсэхэ ёһотойбди. Энэ дэлхэйдэ хүн түрэлтэнэй үгые залгаха заатай үхибүүдтээ ядерна дайнай аюулые үзүүлхэ эрхэгүйбди!

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: врач А. А. Дугарнимаева лор-кабинедэй сестра Т. И. Артюхованай үхибүү үзэжэ байна.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ДУУН, ЛИМБЭ БА... КОМПЬЮТЕР

Түрэл буряад арадайнгаа аялга дуун доро үндыжэ ябаһан залуу үетэн хэды ехэ жаргалтайб даа. Үшөө тиихэдэ хүн зоной хүндэдэ хүртөө һаа, хододоо нухэсэн ябаха дууша хонгёо нухэдөөр олон болоо һаа, бүришье ехэ жаргал бэшэ гү?

Би мүнөө Захааминай районой Санагын дунда һургуулиин һурагшад тухай хөөрэхэ һанаатайб. Энэ һургуулиин һурагшад дүрбэн тэгшэ хүмүүжэн үргажа, бэлиг шадабаряа хүгжөөжэ, түрэһэн Санага нютагайнгаа бодото эзэд болохоор бэлдэнэ. Бата-Жаргал Дашиев, Алена Доноева, Алена Уржанова, Солбон Очиров, болон бусад хүбүүд, басагад буряад арадай анханһаа хэрэглэжэ ябадаг байһан лимбээр наадахаһаа гадна, хуур, чанза, мүн баһа баяан, пианино дээрэ наадажа һурадаг. Юун бэ гэхэдэ, һургуулиин дэргэдэ хүгжэмэй һургуули нээгдэнхэй. Энэ һургуулиин директор Мария Дашеевна Уржанова иигэжэ хөөрэнэ:

—1980 ондо Буряадай АССР-эй һургуулиин габьяата багша Монгол Шагдурович Дымпиловэй хүтэлбэри доро лимбын класс нээгдэ һэн. Үхибүүдэ лимбэдэ һургахадамнай, нэгэшье инструмент үгы байгаа. Тоэд үхибүүдые лимбын уянгата һайхан аялгада һургахын тула Монгол Шагдурович бэлиг шадабаряа гаргажа, лимбэнүүдые өөрөө дархалжа захалһан байна. Үхибүүднай лимбээр наадажа гоё һайхан аялга гаргадаг болоһонһоо хойшо долоон жэл үнгэрбэ...

Буурал багшын эрдэмнээ, нарин нягтаһаа, урин занһаа, урма зоригһоо, ехэ оролдолгоһоо амжалта ерээ. Санагын дунда һургуулиин лимбэшэдэй ансамбль гансашье нютаг нугадаа суутай бэшэ, республика дотороо, орон соогоо алдар солоёо дурдуулһан байха.

Уе сагнай һүүлэй үедэ үерлэһэн мүрэндэл, үндэр ехэ урасхалтай боложо байна. Үнэн сэхэ, шударгы, ерээдүйе элирүүлхэ элдэб олон арганнуудые хүн зомнай бэдэрнэ, олоно. Монгол Шагдурович Дымпилов далан табан наһаболобошье, ургажа ябаһан эдиршүүлдэ бэлиг шадабаряа дамжуулна. Залуу үетэндэ тэрэ иигэжэ хөөрэнэ:

— Манай Санага нютагта урдандаа үндэһэн буряад һургуули гэжэ байгаагүй юм. Олонхи зомнай мал ажалтай, нүүдэл һуудалтай, агнуури хэдэг байһан даа. Совет засагай тогтоһоной һүүлээр һургуули нээгдэжэ, нилээн хугжөө. Би гушан гурбан онһоо багшалжа ябанаб. Мүнөө хараад үзэхэдэ, танигдахаар бэшэ болонхой. Манай Санагын һургуулиин һурагшадай дундаһаа элдэб эрдэмтэд, врачнууд, багшанар, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд, механизатор н у у д олоор ургажа гараа. Мүнөө үедэ һургуулиин материльна үндэһэн һайжаруулагдажа байна. Манай һургуулида 600 шахуу ганса буряад яһанай үхибүүд һурадаг. Һургуулидамнай электронно-тоолон тодорхойлогын класс бии болгогдожо байна. Үшөө телевизионно түб бии болгогдохонь, мүнөө түхеэрэгдэжэ байна. Тиихэдээл үхибүүдэй һураха, мэргэжэхэ хэрэгтэ бүришье һайн болохо...

— Агуухэ Октябриин социалис революциин лэ ешаар буряад арадай хүгжэм улам бүри хүгжэжэ байна,—гэжэ тэрэ сэхэ тоолоно. — Илангаяа урдандаа эхэнэр хүниие хүгжэмдэ һургаха гэжэ юрэдөө байгаагүй юм. Би мүнөө оёрынгөө класста басагадые абаад, лимбэдэ һургажа байнаб. Тэдэ хэнһээшье дутуугүй, яһала һайн наадана. Гол зорилгомнай гэхэдэ, буряад арадай хүгжэмэй хуушанай хэрэгсэл гээшые мартангүй, хаянгүй, саашань хүгжеежэ, байха гэжэ һананалб...

— Бидэ Октябриин хубисхалай далан жилэй ойдо бэлдэжэ эхилээбди. Шэнэ программа зохёогоообди. Гансашье буряад арадай дуунуудые бэшэ, буряад композиторнуудай, монгол композиторнуудай дуунуудые гүйсэдхэнэбди. Арад зонойнгоо һанал бодолдо, лимбын аялгада таараха дуунуудые һургаха гэжэ ороддодогби,— гэжэ Монгол Шагдурович саашань хөөрэнэ.

Л. ДОРЖИЕВА.

ЭРЭЛХЭГ ЗОРИГТО ПИОНЕР

(Сергей Цырендоржиевай «Шобоодой» гэжэ рассказ тухай).

Уран зохёолшо Сергей Цырендоржиев олон повестнуудые болон рассказуудые бэшэһэн байна. Авторай «Шобоодой» гэжэ рассказые бидэ уншаһан байнабди. Тус рассказай гол герой хадаа Шобоодой гэжэ хүбүүн.

Доржижабай Баһдантан дүрбэн үхибүүгээ алдаад, табадахи үхибүүгээ түрэбэ. Тэрэнь хүбүүн байшоо. Тэрэ хүбүүниинь арбан хоёр наһатайдаа зургаан бандидуудые барюулаа!

Иимэрхүү ушарнууд 30-аад онуудта хамтын ажэл байгуулха үедэ тохёолдодог байһан гэжэ мэдэнэбди. Нютаг нютагуудаар ангиин дайсад үшөө хороод байгаа: тэдэ бээ нюужа, ой модон соогуур хоргодожо ябадаг һэн.

Рассказ уншахадаа, зүрхэ сэдьхэлдэм хүлгөөтэй болоо. Эхэ эсэгэын гансахан хүбүүн —Шобоодой пионер тон хайратай. Шэнэ ажаһуудалай түлөө ами наһаяа үгэһэн Шобоодой хүбүүн намда жэшээ болохонь лабтай. Манай Эхэ ороной олон пионер Шобоодой шэнги Совет засагай мандехын түлөө, Ленин багшын заабарие бэлэдүүлхын түлөө ами наһаяа үгэһэн байха юм. Жэшээлбэл, Павлик Морозов, Мальчиш-Кибальчиш, мүн Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда хэды олон пионернүүд баатаршалга гаргаа һэм! Бишье, минии нүхэдшье бишыхан геройнуудай хэрэгые саашань үргэлжэлүүлхэ зорилго урдаа табинхайбди.

«Бата зам» колхозой түбэй шанха хойнохи мүнгэн сагаан добуун дээрэ шобогор үндэр хушөо наранай туяа доро холоһоо сайбалзан, оройдохи табан хушуунинь алтаар толотоно. Табан хушуунайнь тээ дорохоно пионерэй галстук улаан туг мэтэ намилзана. Хушөөе тойроод улаалзайнууд пионерэй улаан түүдэгтэл соробхилно. Хушоогэй хажууда ошожо алтаар һиилээтэй үгэнүүдые уншаа һаа:

Эрэлхэг зоригто пионер Ворошилов,—гэжэ уншахат. Шобоодой эрхэ монсогхоншье һаа, эрэлхэг зоригтой хүбүүн байгаа. Тэрэ уран зурааша болохо һанаатай юм һэн. Мүнөө амиды байбал, ажаһуудал, баатаршалга, хүүгэд тухай олон зураггуудые зураха һэн.

Би мүнөө арбан гурбатайб. Шобоодойн сахижа мандуулалсаһан һайхан сагта түрөөб. Ажалдаа, һуралсалдаашье Шобоодой мэтэ ябахые оролдоноб. Тэрээндэл адли энэ һайхан Эхэ ороноо, жаргалта ажаһуудалаа хамгаалха уялгатайб.

Уран зохёолшодо би тон ехэ баяр хүргэжэ, бухы республикын пионернүүдтэ зорюулжа, үшөө һонин номуудые бэшэхынь хүсэхэ байнаб.

МАНЗАРХАНОВ Баяр,
Түнхэнэй районой Зуун-Мориной дунда һургуулиин 7-дохи классай һурагша.

ХОЙТО ҮЕТЭНӨӨ АНХАРААБДИ

АМГАЛАН ажабайдалай ешаа үрые үнгэрһэн дайнһаа хойшо үзэжэ байнабди. «Дайсанаа даража, даагаа һүүлдэһэн» Илаалтынгаа 42-дохи хабарай дурасхаалта ехэ һайндэрые һаяшаг тэмдэглээ һэмди. 42 жэл... Һанаад үзэхэдэ хүнэй наһанда ехэл саг гээшэл даа. Тоэд амгалан энхэ сагайнгаа жаргалда дашуурһан мэтээр эды олон жэлэй һубарилдаһаар үнгэрһые балайшье мэдээгүй шэнги байналби.

Дайнһаа хойшо манай орондо асари ехэ хубилалтанууд болоо гээшэ. Түүхын үдха шанартай зохёон байгуулхы хэмжээ-ябуулганууд, томо томо барилганууд хэгдээ. Үйлэдбэриин хүсэн хүгжэнөөр-хүсэлдэһөөр ерээ, улад зоной-най ажабайдал һайжараа. Эдэ бүгэдэ хубилалта дэбжэлтэнүүдэй эгээн лэ гол шухала бялигынь гэхэдээ, шэнэ үеын хүн болоно.

Дайн дажар гээшые үзөөгүй манай залуу үе, амгалан сагайнгаа эрхэ байдалые ашаглан, эрдэм ном шудална, ажабайдалай үргэн замда гаража, шэлэһэн мэргэжэлээрээ ерадайнгаа ажахын элдэб һалбаринуудта зохёохы ёһоной ажал ябуулгаяа эрхилнэ.

Бишье 46 жэлэй саана, 21 наһатайдаа, Улаан-Удын театрально-хүгжэмэй училищие амжалтатайгаар дүүргээд, хүгжэмэй театрта (мүнөөнэй буряад драмын академическэ театр) артист мэргэжэлтэй эльгээгдэһэн хүм. Залуу наһанай залитайгаар хэдышье, ямарханшье рольнууд гүйсэдхэгдэжэ эхилхэл юм һэн бээ. Тоэд уданшьегүй тэрэл зүниинь дайн эхилшоо болэй даа. Тиигэжэ ажабайдалаа театральна искусствада зорюулжа, улад зоной һонирхолые дуратай, шэгэһэн мэргэжэлэйнгээ шадабари бэлигээр үргэдхэхэ хүсэлөө орхижо, сэрэгтэ мордохо саг ерээ һааб даа. Сэрэгэй-инженернэ училищие түргэн болзор соо түгэсхөөд, 1942 оной март һараһаа баруун-урда фронтын дайн байлдаануудта хабаадалсажа захалга һэм.

Дайнай хүлдэ дайрагдаһан сэсэрлиг һайхан нютагуудые хараагша болэйбди. Абар туһын үзүүлэгдэгүй һаа, өөһэдынгөө арга шадалаар ами бэээ аршалжа бирахагүй үндэр наһатай үбгэд, хүгшэд болоод бага балшар үхибүүд гээшэл хайратай һэн. Дайнай харгыгаар сүлөөлэгдэһэн ямар нэгэн тосхон, нууринда ороходо, үндэр наһатан болоод үхибүүдэй гараа хохидолдо ороһон үшар алил олон үзэгдэгшэ болэй. Илангаяа дайсанда саг зуура эзэлэгдэдэ байһан Украинай дайдаар фашистнуудай дура зоргоороо аашалһан баримтанууд балшыса харагдагша һэн. Жэшээлхэдэ, хүбүүншни гү, али ашашни Улаан Армиин командир, комиссар юм ха юм гэжэ боһоод үбгэд, хүгшэдые худаһан байгша болэй. Тиихэдэ арба гаража ябаһан эдирхэн хүбүүд, басагадые партизануудтай холбоо борисаатай байнат гэжэ гэмнэдэ, гэрдээд буудажа алаһан ушар олон байгаа. Үлбэр бэетэй үбгэд, хүгшэд болоод үхибүүдые улад зон соохоо илгажа, суглуулжа байгаад худадаг байгаал.

Нэгэтэ айхабтар шанга байлдаанай үедэ толгойгоо шархатажа унаһан байгааб. Удьхэлуулжэ мэдээ ороод немец автоматчигуудта туулгажа плендэ абтаһан манай сэрэгшэдэй колоннодо оруулагдаа һэм. Шуһаа схээр гээһэнһээ, мүн шархынгаа үбшэнһөө ябууд дундаа дэмыржэ, нэгэ мэдээтэй, нэгэ мэдээгээ алдажа, ород нухэрэйнгөө гар дээрэ шахуу ябаа хүм. Тэрэ танигдаагүй нухэрни колоннын дунда ото һугаһаам дүнгэжэ ябахадаа шэрхыем сэбэрлэжэ, арадай дом аргаар эмшэлжэ ябаа юм. Алуулха, амидырхаяашье саашадаа мэдээгүй ябаһан аад, намда һанаагаа зобожо, аха дүү мэтээр ороллоһон, ёһотойл интернационалист байгаа юм даа, тэрэ хүн. Тэрэ үедэ дайсанда эзэлэгдэдэ байһан Киев хотодо маниие түмэр зэмай станцида асараа бэлэй. Немецүүд эндэ манай эхэнэрнүүд болоод үхибүүдые сүлоор суглуулжа, тэдэнэй ори бархираан соогуур илгадаг, ами амяарнь ашаанай вагонуудта оруулжа хаагаад, Германи худараа ябуулдаг байба.

Фашистнууд бидэнниешье вагонуудта хаажа, баруун тээшээ абаашаа һэн. Тиигэжэ жэл хахеэдһаа үлүү саг соо Польшын Познань, Урда Германиин Мюнхен, Австриин Баден хотонуудай концентрационно лагерьнуудаар хэсэхэ ушар гараһан юм. Тэндэ үхибүүдэйшье концлагерьнууд байгша бэлэй. Крематориинуудай ута хоолойнууд үдэр, һунигуй тортог хара утаагаар, улаан дүлөөр бушхажа байгша һэн. Адаалхай үндэр шубгэ хорёое дабхасан, хүсэ ехэтэ электро-ток табиһан шабын түмэр татаатай байха. Тэдэнэй саана үхибүүдэй зоно оршохо...

Нюсэгэн үхибүүдые бүлэг бүлэгөөр түүжа, фашистнуудай «Бааню, баанью!» (в баню, в баню) гэлдэн хашхаралдажа ябахые харагша бэлэйбди. Харин тэрэ «бани» гээшэнэнь герахал юумэн гансал хара утаан һэн. Ушарынь хадаа банида оруулхамнай гэжэ багашуулые мэхэлээд, крематориин урда тэдэниие бүлэг бүлэгөөрнь хоролжо аладаг байгаа ха юм. Ехэшүүлэйшье зонодо иимэрхүү ушар гарадаг һаабаа.

Үнгэрһэн дайнай үедэ Германиин фашистнууд манай Белоруссиин Хатынь гэжэ нуурин тосхониие бухы хүн зонтойгоорнь хүдаа һэмнай. Фашистнуудай хүн буса хара хэрэгүүд тэдэнэй ябаһан лэ гаарта шуһан мүрөө үлөөнхэй. Жэшээлхэдэ, 1942 ондо Чехословакида немецкэ фашистнууд Лидице гэжэ нуурииние хүн зонтойнь үнэһэн тоборог болгоо юм. Америкын Холбоото Штадуудай ээдрхэг түримхэйшүүл Вьетнамай Сонгми гэжэ нютагые гал дүлөөр газерай нюруутай жэлэжэрхёо һэмнай. Эдэ мэтын фашис ёһоной балмад аашануудһаа хүн түрэлтэнэй эгээл һайхан, эгээл нангин эхин зүйл — үхибүүд эбэрнэ ха юм!

1944 ондо мэкиие Мюнхен нэй концлагерь ас бэрэгүүн Украинын Тирасполь шадарай ойдо, модо бэлдэлэлгэдэ юм һэн гээбэ, асараа һэн. Ехэ ойн талмайда хоёр автомашинаар асаруулжа буулгуулһаар бидэ, бүлтадаа сэрэгэй плеэнэйхид, ой тээшэ али зүг, али хизаар гэлтэгүй автомадуудай дуун доро таража тэрьедэн гүйлдэшоо агша һэмди. Арбаад зомнай алуулаа һэн ха. Удаань партизануудтай ушаржа, шангахан шалгалта гараһанай удаа отрядта абтаабди. Би сапер, минер һэн тула отрядай ехэ хэрэгтэй хүнниинь бологшо һэм. Хэдэ сагай үнгэрхэдэ Улаан Армиингаа зэргэдэ дахинаа жаг... сажа, Румыни, Венгри, Чехословакиг гүрэнүүдые фашистнууда... һаа сүлөолхэ дайн байлдаа... нуудта хабаадалсаад, хоёрдохи группын инвалид болоо... жо гараа һэм.

Энэ ороноойнгоо нуураа... удэрнүүдтэ гартаа бүү бари... жа, туби дэлхэйнгээ амгалаа... байдалай түлөө, хүр түрэлтэ... нэй эхин һүлдэ — балшар бэ... га үхибүүдэй жаргалай түлөө... тэмсэһэндээ омогорходоно...

Минии гурбан үхибүүд бу... тадаа ажабайдалайнгаа арюу... замда гарахай, гэр бүлэ бо... лон түбхинэжэ байнхай. Эгэ... мүнөө аһан ехэ энхэржэ... эльгэлхэ юумэмни — гурбан... ашанарни — Женя, Валера, Ан... юм. Эдэнэйнгээ, мүн бүгэ... балшар бага үхибүүдай. Сэ... мэг һайхан ерээдүйе хараалса... жа, сэдьхэлээ ханаг, нуурым... тула үнгэрһэн дайнай дулаа... соохоо сөөо замаар амидр... мэндэ бусаһан юм. Губ гэжэ... һанагшаб.

Юрэдөөл сэлмэг, тэнгэрэй... мандал доро, алтан наранай... туяан соо орон түбинүүдэй... улад зон аха дүү мэтээр зо... тэй эстэй оршожо, ерээдүйгөө... уг удхые үргэлжэлүүлэ... — үри хүүгэдээ, ашанар, зэ... нэрээ энхэрэн, үхибүүдэй... лэ!

Цэдэн РИНЧИНОВ,
Буряадай АССР-ий соёлой габьяата худалдаа мэрилэгшэ, ажалай ба... дайнай ветеран.

КОМСОМОЛ НЭРЭМ ХҮНДЭТЭЙ

Амуулаг Октябрь — шинэ эмдэг заяандаа

ГОРЬЁЛ байсануудай оройнуудые алтан, нарэ наршаан эльбэһээр Аха нютагтаа хөөрэн гарадаг юм. Улаан наранай түүнэ улайжа, табан хушуута одоной түрүн шэнгээр харагдадаг, үзэгдэдэг уулаа. Би хөөрөөгөө юундэ нютагай байдалыбэбиб гэхэдэ, би Агууехэ Октябрьскэ мунхэ нарантай сасуулагшаб. Нэгэн хубисхалһаа уг удхатай холын Аха бидэндэ үшөө ойлгосогүй шэнэ үгэ-нютаа хөөрэлдөөтэй Улаан засаг хүрэжэ.

Тиймэ нютаг хүрэжэ ерэхэ гээшэ тэрэ үедэ ...балэн хэрэг бэшэ байгаа. Зундаа эмээл ...болдоо шаргаар Ахын нютагуудта хүрэ-...юм. Хүнды байсе, хабшуу уйтан хабса-...гэр дабан гарахаш. Аюултайшье байгаа. ...арад зондоо зол жаргал асархаар мун-...гуехэ Октябриин социалис революциин ...недташье хүрэжэ ерэһэн байна. Октяб-...лис революциин боложо, худэлмэришэд ...шадай засагаа гарһаа абажа, совет за-...он тухай һураг суу сахилгаан мэтээр ...аб даа, Манайшье нютагта энээн ту-...гүй, энээгээр һонирхоогүй хун гэжэ үгы ...хөрөд хүрөөгүй залуушуул иланганяа ...рходог, хүнүүдэй хөөрөө шагнажа, шэнэ ...тухай бодомжолдог һэмди. Тиимэ ...үшөө ойлгодошогүй, байгша һэн аб

...нютагай үгытэйшүүл совет засагые зү-...жо, тэдэнэй ажабайдал хубилгаха хүсэн ...гэжэ этигэлтэн, дэмжэһэн байна. Бидэ, ...ье, наранай эльэ тээшэ таталдаһан ту-...ран сэсэг мэтэ шэнэ байдал тээшэ бухы ...бинхай байгша бэлэйбди. Энэ шэнэ бай-...аа үзэгдөөшьегүй һаа, бидэнэй бухы ...дхэл ямаршьеб хэлэшэгүй хүсэтэйгөөр

...дахи баяшуул, шэнэ засаг ойлгоогуй ...ний хэрэгтэ элдэб һаад, тойбо татахые ...хорото гараа зүблэлтэ засагташье хүр-...ен байха. Арадай засагай мандахадань, ...эдир залуу басаган ябаеб. Або, эжы-...гэжэ нютагтаа баяшуулай мал ха-...байнан юм. Совет засагай мүндэлөөгүй ...харанхы мунхаг, эрдэм һургуулишьегүй ...байһамни эли ааб даа.

...ЭН Комсомолой ячойкэнүүдэй бии бо-...байнан тухай зугаа дэлгэрэнхэй байгаа. ...тухай хүнүүдэй хэлэһэр лэ тухайлдаг ...Гэбэшье энэ залуушуулые нэгэдүүлхэ ...найн ойлгооб. Граждан дайнай үедэ еми ...лангүй тэмсэһэн комсомолшуул тухай-...ан байнаб. Тэдээндэл адли эрэлхэг зо-...комсомол болохо бодол байгаа. Манай-...тэрэ хабартаа комсомол ячейкэнүүд ...доно гэһэн һураг суу гаража, би Лопсон ...рен дүү хубүүнтээ энээн тухай аман-...гүй зубшэжэ, комсомолдо орохо гэжэ ...эйби.

...манай нютагта «Улаан-гэр» («Красная ...нэрэтэй байгаа) нээгдээ. Үзэг бэшэг ...зондо ном һудэр заадаг болоһон бай-...залуушуулые эндэ эдэбхитэйгээр яба-...шэгэ һураа бэлэйбди. Нэгэтэ энэ гэр-...манай мантай саёуу шэгтэй, сэбэр ша-...гдаагүй хун һуужа байгаа һэн. Тэрэ ...хэдэн номуудаа хорахыемнай ду-...зохидхоноор хэн юун байнһиемнай ...Мүн комсомол тухай ехэ, һонирхол-...гөөр һэн. Манай хуршэ Түнхэндэ нимэ ...бии болгогдоод, эдэбхитэйгээр хүдэлжэ ...нэгэ эндэхи комсомолшууд болон за-...ажал хэрэгүүд тухай хөөрөөнь амяа ...бэлэйбди. Удаань үнинэй шэб-

...ЭНЭ ажабайдалай ёһо гурим хүнүүдтэ хэлэжэ үгэхэһөө гадна, бидэ үгытэй ядуу гэр бүлэнүүдтэ яһалал туһалһан байнабди. Энээн түрүүн намтай суг комсомолдо орохо долоон нүхэдни мүнөө үгы. Тэдэнэй олонхинь сэбэр шамбай, сэсэн хубүүд — Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда ошоожо, мүнөөдэрэй энхэ тайбан байдалай түлөө баатарай үхэлөөр унаа. Бинь гансаараа үлөөд, тэдэнэйнгээ нэрэ солыень һонажа ябахадаа, ерээдүйн залуу үеэтэндэ тэдээн тухай хөөрэжэ үгэдэгби...

1929 ондо бидэ комсомолшууд бултаараа хун зоной дунда ехэ худэлмэри ябуулжа, түрүүшын коммуна бии болгожо, гэшүүдынь болохоо байнабди. Нүхэдни намайгаа түрүүшынгээ коммунын түрүүлэгшээр һунгаһан юм. Нүүлдэнь минии аха Лопсон түрүүлэгшэ болоо һэн. Бинь нютагай гүйсэдхэхы комитедэй түрүүлэгшээр һунгагдааб. Тэрэ үедэ «Улаан-гэрые» даагшаршье комсомолойнгоо даабаряар ажаллада һэм.

Нэгэтэ Түнхэнэй комсомолой айкомһоо түлөөлэгшэ ерэбэ. Тэрэ үедэ манай Аха нютаг Түнхэнэй аймгуйсэдком, райкомдо мэдээтэй байнаһан юм. Энэмнай хэн байгаеб гэхэдэ, залуу комсомол хубүүн Лопсон Сыренов һэн. Энэ нүхэрнай комсомолоймнай ажалда туһа хүргэхээ эльгээгдэнэн байгаа ха юм. Тиихэдэ бидэ урон һайнаһай концерт бэлдэжэ байгаабди. Айкомой түлөөлэгшэдэ харуулжа, сэгнэлтэ абаха гэжэ тэрэ үдэр бүришье олоороо сугларада һэмди. Тэрэ тэрэмнай ойрын нютагуудһаа сугларһан комсомол залуушуулые түргэн гэр гэртээ тарахые дурадхаа бэлэй.

— Балагтада ошохо даабаритайб, таанад нэгэ газарта сугларангүй, нютагуудтаа түргөөр таража, тэндээ худэлмэри эдэбхитэйгээр ябуулагты, —гээд ябашоо һэн.

Бү мэдэе, тэрэ тиихэдэ Совет засагай болон комсомолой урдаһаа баяшуулда мэхэлүүлэгдэнэн үгытэй, дунда шаралтай хүнүүдэй бүһалгаанда бодохоёо байһые ойлгоодшье ябаһан байжа болоо. Харин тэндэ ошоһоор Лопсон дээрмэшэдэ баригдашоо һэн. Тэрээнтэй хамта минии дүү хүбүүн Сэрэншье баригдажа хаегдаһан юм. Нютагай зон хулгэжэ, эзэмгүй хүнүүдые сүлөөлхэ эрилтэ табиһан байна. Гэбэшье Лопсониие гансаарайень сүлөөлһэн шэнги болоод, газаа гарахадань, бүүдажа алаһан байгаа һэн. Энээндэнь нютагайхид дураа гутажа, бултадаа бодоо бэлэй. Тиигэжэл минии дүү хубүүн амиды үлдэһэн байгаа. Тэрэ нүхэртэйгоо хамта арай шамай зугадажа, Орлик сээз. Тиихэдэ гараллаа. Удаань үнинэй шэбшэжэ ябаһан һаналаз хэлэхэдэмнай урдаһаамнай уриханаар энеэбхилжэ:

— Зай тиигээ һаа танилсая. Би Түнхэнэй Шара Уһан һуурында түрэл гарбалтай Аюшеев Лопсон гээшэб. Түнхэнэй айком комсомолһоо танай хүтэлбэрилэгшөөр эльгээгдээб,— гээд, гараа һарбайгаа һэн.

Манайшье досоо баяр билтаржа, комсомол тухай асуудал заха үзүүргүй һуража эхилээ бэлэйбди. Иигэжэ манай нютагай долоон хүбүүд, басагад түрүүшын комсомолшууд боложо, комсомолой ячейкэ эмхидхэһэн байнабди. Лопсон Аюшеевэй хүтэлбэри доро бидэ залуушуулай, нютагайнгаа зоной дунда ойлгуулажаргүй худэлмэри ябуулжа эхилээ һэмди. Залуушуулые комсомолдо абаха хэрэгтэ ехэ анхарал хандуулдаг һэмди. Манай ябуулжа эхилһэн худэлмэридэ баяшуул дурагуйдэжэ, элдэб хара һанал гаргадаг болоо бэлэй. Тэдэнэр бидэниие сэхэ занажа, айлгахыешье оролдоһон байха. Болёогүй һаатнай, алахабди,— гэжэ байгаад аба эжынэртэмнай хэлэжэ, айлгадаг һэн. Энэнь бидэниие һурдүүлээгүй.

ШЭНЭ ажабайдалай ёһо гурим хүнүүдтэ хэлэжэ үгэхэһөө гадна, бидэ үгытэй ядуу гэр бүлэнүүдтэ яһалал туһалһан байнабди. Энээн түрүүн намтай суг комсомолдо орохо долоон нүхэдни мүнөө үгы. Тэдэнэй олонхинь сэбэр шамбай, сэсэн хубүүд — Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда ошоожо, мүнөөдэрэй энхэ тайбан байдалай түлөө баатарай үхэлөөр унаа. Бинь гансаараа үлөөд, тэдэнэйнгээ нэрэ солыень һонажа ябахадаа, ерээдүйн залуу үеэтэндэ тэдээн тухай хөөрэжэ үгэдэгби...

1929 ондо бидэ комсомолшууд бултаараа хун зоной дунда ехэ худэлмэри ябуулжа, түрүүшын коммуна бии болгожо, гэшүүдынь болохоо байнабди. Нүхэдни намайгаа түрүүшынгээ коммунын түрүүлэгшээр һунгаһан юм. Нүүлдэнь минии аха Лопсон түрүүлэгшэ болоо һэн. Бинь нютагай гүйсэдхэхы комитедэй түрүүлэгшээр һунгагдааб. Тэрэ үедэ «Улаан-гэрые» даагшаршье комсомолойнгоо даабаряар ажаллада һэм.

Нэгэтэ Түнхэнэй комсомолой айкомһоо түлөөлэгшэ ерэбэ. Тэрэ үедэ манай Аха нютаг Түнхэнэй аймгуйсэдком, райкомдо мэдээтэй байнаһан юм. Энэмнай хэн байгаеб гэхэдэ, залуу комсомол хубүүн Лопсон Сыренов һэн. Энэ нүхэрнай комсомолоймнай ажалда туһа хүргэхээ эльгээгдэнэн байгаа ха юм. Тиихэдэ бидэ урон һайнаһай концерт бэлдэжэ байгаабди. Айкомой түлөөлэгшэдэ харуулжа, сэгнэлтэ абаха гэжэ тэрэ үдэр бүришье олоороо сугларада һэмди. Тэрэ тэрэмнай ойрын нютагуудһаа сугларһан комсомол залуушуулые түргэн гэр гэртээ тарахые дурадхаа бэлэй.

— Балагтада ошохо даабаритайб, таанад нэгэ газарта сугларангүй, нютагуудтаа түргөөр таража, тэндээ худэлмэри эдэбхитэйгээр ябуулагты, —гээд ябашоо һэн.

Бү мэдэе, тэрэ тиихэдэ Совет засагай болон комсомолой урдаһаа баяшуулда мэхэлүүлэгдэнэн үгытэй, дунда шаралтай хүнүүдэй бүһалгаанда бодохоёо байһые ойлгоодшье ябаһан байжа болоо. Харин тэндэ ошоһоор Лопсон дээрмэшэдэ баригдашоо һэн. Тэрээнтэй хамта минии дүү хубүүн Сэрэншье баригдажа хаегдаһан юм. Нютагай зон хулгэжэ, эзэмгүй хүнүүдые сүлөөлхэ эрилтэ табиһан байна. Гэбэшье Лопсониие гансаарайень сүлөөлһэн шэнги болоод, газаа гарахадань, бүүдажа алаһан байгаа һэн. Энээндэнь нютагайхид дураа гутажа, бултадаа бодоо бэлэй. Тиигэжэл минии дүү хубүүн амиды үлдэһэн байгаа. Тэрэ нүхэртэйгоо хамта арай шамай зугадажа, Орлик сээз. Тиихэдэ гараллаа саашье һаа, 1937 ондо абтаһаар мүнөөшье болотороо үгы. Лопсон Сыренов Совет ороной олон тоото баатар комсомолшуудтай адли энэ һайхан ажабайдалаймнай түлөө тэмсэлдэ ами нэһэяа үгэһэн байна. Тэрэнэй нэрые бухы нэһэараа би арюун сэбэрээр һанажа ябедагби.

ЮРЭДӨӨЛ, бидэ түрүүшын комсомолшууд гээшэбди гэжэ һанажа ябахадаа омогорходог гээшэбди. Энэмнай хүндэ хүшэр, совет засагай манай нютагта тогтожо байһан түрүүшын жэлнүүд болоно ха юм. Тэрэ үеын комсомолшууд хэлэшэгүй эдэбхи үүсхэлтэйгээр, сухаришагүй зориттойгоор шэнэ байдалай түлөө оролдоо, тэмсээшье гээшэ. Зариманнинь ами нэһэяа хайрлангүй үгөө. Тиимэһээ комсомол нэрэм хүндэтэй. Агуу Октябрьһаа эхи абаһан шэнэ байгуулалтада оёрынгоо багаханшье хубита оруулһандаа баяртайб.

Хожомынь 1931 онһоо эхилжэ, хоёр жэлэй туршада Яруунын кооперативна техникумдэ һурааб, 1933 онһоо Баруун-Голой сомоной Советэй түрүүлэгшээр ажаллааб. Орлигой клубые даагшаараашье, «Улаан малшан» колхозой түрүүлэгшэрэшье худэлөө һэм. Хаанашье комсомол нэрэ солоёо унагаахагүй, бүзэрлуулахагүй гэжэ оролдоодог байгааб. 1940 ондо партида абтажа, оортоо абаһан хэрүүсалгаяа үшөө ехээр мэдэрээ һэм. Багша Ленинэй эмхидхэһэн партиин гэшүүн болохоһоо нангин юумэн юун байхаб? Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай эхилхэдэ, Советүүдэй худэлмэри шудалха курсада эльгээгдээ һэм. Тэрэнээ дүүргэһэнэй һүүлээр наһанайгаа амаралтада гаратараа Сорогой сельскэ Советэй түрүүлэгшээр, Орлигой клубые даагшаар ажаллааб.

Минии ажалые манай Коммунис парти, Совет гүрэмнай медальнуудаар шагнаа. Тэрэ нэмдэ эгээн үнэтэй сэнтэй шан хайра гэхэдэ, дэлхэйн энхэ тайбан байдал, нютагайм улам баян дэлгэр гоё һайхан боложо байһан ушар, нютагайм ажалша бэрхэ зоной түйлаһан амжалтануудые болоно гэжэ хэлэхэ байнаб.

Һүүлэй үедэ манай нютагай комсомолой организацийн үүргэ доошолоо, залуушуулай эдэбхи үүсхэл һуларааа гээд һанагшаб. Комсомолой суглааануудшье хайша хэрэгээр үнэгэрдэг болонхой гэжэ дуулагшаб. Али би үтэлжэ, комсомолшуудай хэһэн хэрэг обёорхоёо болёо хун гүб? Һаяхан ВЛКСМ-эй XX съезд дээрэ энээн тухай хэлэгдэһэн байна. Съездэйн шиидхэбэринүүдэй ёһоор комсомол дайшалхы үүргэеэ һэргээхэ, эдэбхи үүсхэл бодотоор дэлгэрүүлхэ аабза гээд найданаб.

Д. ЦЫБИКОВА,
партийн болон ажалай ветеран.

Арадай кандидадуудтай

НҮХЭДЭЙ НАЙДАЛ

Улаан-Удын худалдаа наймаанай 1-дэхи «Продтовары» нэгэдэлэй 72-дохи магазинай коллектив арадай депутадуудай городской Соведэй депутадта кандидадые дэбжүүлхэ нэрэ хүндэдэ хүртэхэдөө, хэниие шэлэхэ тухайгаа удаан бодомжолоогүй юм. Дүшөөд хүнһөө бүридэһэн тус коллектив Фаина Закировна Будажаповае нэгэн дуугаар нэрлэһэн байна.

Ф. З. Будажапова Свердловскэ областьдо түрэһэн юм. Манай нютагай хубүүндэ хадемда гараад, Улаан-Удэдэ түбхинэһэн намтартай. 72-дохи магазинда долоодохи жэлээ наймаалагшаар худэлнэ. Мүнөө ахалагша наймаалагша болонхой.

Тус магазинда хамта худэлжэ байһан нүхэд басагадаарнь хөөрэлдэжэ, Фаина Закировна тухай һанамжаяа хэлэхыень гүйсэбди.

С. М. Зеленина:

— Фаинатай худэлхэдэ, сэхэ хунгэн байдаг. Хэхэ ажалаа һайн мэдэдэг. Хүнэй гуйлтые хододоо хангаха гэжэ оролдодог. Ехэ найдамтай һайн нүхэр юм. Фаиные депутадай үүргэ дүүргэжэ шадаха гэжэ һананаб,—гэхэ зуураа,—Марина Запольскаятай хөөрэлдэгты даа. Тэдэмнай унаган нүхэд юм,—гэбэ.

М. В. Запольская:

— Фаяынгаа депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэнэндэ би ехэ баяртай байнаб. Нүхэр басагаяа юун гэжэ ехээр магтешахабиб даа. Аягүй шэнги. Коллективэйнгээ найдалые харюулжа шадаха гэжэ үнэн зүрхэнһөө этигэнэб.

Магазиниие даагша **М. Д. Далеева** бидэнэй дуугаралсахые шагнажа байһан аад:

— Коллективэймнай ямаршье худэлмэрилэгшэтэй хөөрэлдөө һаатнай, бултадаа иимэрхүүл харюу үгэхэ байха. Хамтын суглаан дээрэ тэдэнэй һанал хуу элирээ һэн,—гэхэ зуураа, Фаина тухай өөрөө хөөрэжэ оробо: — Энэ коллективые би байгша оной эхинһээ хүтэлбэрилжэ эхилээ һэм. Түрүүшын үдэрһөө гэшүүн бүхэниие хёрхохоноор хорадаг, адагладаг һаабзаб даа. Нюуха юумэн юун байхаб. Шэнэ коллективтэ эрэнэн хун бүхэн иимэрхүү байдаг ло ха юм. Комсомол-залуушуулһаа бүридэһэн бригадатай зомди. Тэдэнэймнай дундаһаа Фаина намда анхаһаа ондоогоор харагдаа һэн. Юундэб... гэхэдэ, шэнэ хүтэлбэрилэгшын бии болоходо, худэлмэрилэгшэ бүхэниинь бэеэ ямар нэгэн һайн талаһаа харуулха, этигэл найдабарида орохо гэжэ оролдодог гэжэ һанадагби. Харин Фаина тиимэ бэшэ байгаа һэн. Урдахияа хараад лэ, ажалаа жэншэдгүй һайнаар, зохидоор хэжэл байдаг һэн. Эд бараагаа ооһэдөө шэлээд абадаг гуримда магазимнай оронхой, Залуушуулнай амһарталдаг таһагта худэлнэ. Тэдэнэй дунда Фаина Закировнае харахат даа. Фаина ажал дээрээ үргэ зугаа дэлгээжэ байдаггүй юм. Хараха байхада, ажалдаа шунашоод, ондоо үлүү юумэ юушье анхарангүй, һахай һалаг худэлжэ байдаг зантай. Энэмнай шэлэһэн мэргэжэлдээ дуратай хүнэй шанар шэнжэ бшуу,—гээд Мария Дархановна хөөрөөгөө дүүргэбэ.

Ф. З. Будажапова наймаалагша мэргэжэлдээ дуратай. Эдир наһандаа энээн тухай сэдьхэгүйшье һаа, иимэ үнэмшэлгэтэй болоод худэлжэ эхилхэдээ, мэргэжэлдээ жэлһээ жэлдэ дурлажа, тэрэнээ хүндэлжэ эхилээ.

— Хун зонтой худэлхэдэ һонин. Худалдан абагшын сэдьхэл хөнөахада, зохид ха юм, —гэжэ Фаина Закировна тэмдэглээ һэн.

Хэдэн жэлдэ наймаалагшаар худэлжэ байһан нүхэр Будажаповагай эмээр нэгэшье гомдол ороогүй байна. Энэнь Фаина Закировнагай хэлээшые гүйсэд батална.

Ажалдаа һайнаар худэлдэг, хун зондо урин зохидоор хандадаг Ф. З. Будажапова нэгэдэлэйнгээ хүтэлбэриин эгүһөө хүндэлэлэй грамота болон мүнгэн шангаар нэгэтэ бэшэ шагнагдаһан байха юм. Коммунис ажалай ударнигшье болоһоор үнинэй.

Иимэ нүхэрөө 72-дохи магазинай коллектив Улаан-Удын горсоведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлээ.

— Нүхэрэйнгөө депутат болоод байхада, түрэл коллективынь ямар захяануудые үгэхоор хараалнабта?—гэжэ асуубабди.

— Худалдан абагшадай эд бараагаа ооһэдөө шэлээд абадаг гуримда орохоор, амһарталха юумэзэр дутолдажа ехэл зобонобди. Тиимэһээ энэ асуудал шиидхэхэ хэрэгтэ бухы арга шадалаа зорюулхыень хүсэхэ байнабди,— гэжэ нүхэдынь гол һанамжаяа дурдаа һэн.

В. ТОКТОХОЕВА.

«СССР—Инди: амгалан тайбан байдал тухоёгшэд». Индиин «Пистаим паблишерз» гэжэ шэнэ хэблэлэй түрүүшын ном иигэжэ нэрлэгдэнхэй. СССР-эй болон Индиин хоорондохи дипломатическа харилсаануудай 40 жэлэй гайхамшагта ойн баярай урда, тээ Делидэ гадаадын хэрэгүүдэй министр Н. Тиварийн байдаг газарта шэнэ номтой танилсалга болоо. Манай гу-

ХАНИ БАРИСААН — ЭГЭЭЛ ҮНЭТЭЙ БЭЛЭГ

рэнүүдэй хоорондохи харилсаануудтахи хөёр үйлэ хэрэг тухай — 1985 оной майда Индиин премьер-министр Раджив Гандиин СССР албанай хэрэгээр ошоһон тухай, 1986 оной ноябрьда КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачевой Индидэ албанай хэрэгээр ошоһон тухай ном соохи документнүүд болон фото-зурагууд хөөрэнэ. Инди болбол М. С. Горбачевой КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь болоод ошоһон Азиа тубиин түрүүшын орон болобо гэжэ бухы дэлхэй дээрэ тэмдэглэгдэнэ байгаа. Урда тээнь Индиин шэнэ премьер-министр Раджив Гандиин ябаһан агууехэ гүрэнүүдэй нинслэлнүүдэй дундаһаа Москва түрүүшынхинь һэн.

— Бэшээр болохогүй байгаа,— гэжэ Н. Тивари онсолон тэмдэглэбэ. — СССР-тэй бэелүүлэгдэдэг харилсаануудта Инди хододоо онсо шухала удха шанар олгодог, тэрэниие бэхижүүлгэ гадаа ды н политикын таһаршагүй хубинь гэжэ тоолодог байгаа. Тиихэдэ Советскэ Союз Индитэй холбоо барисаа бэелүүлхэ гол ёһые хододоо хэлбэришэгүйгөөр баримталдаг һэн. Энэ холбоо барисаанай 40 жэлэй түүхэ энээн тухай гэршэлнэ. «Советскэ Союз манда үнэтэй сэнтэй олон бэлэг хээ, гэбэшье хани барисаан эгээл үнэтэй бэлэг болоно». Манай хөёр ороной хоорондохи дипломатическа харилсаануудай 40 жэлэй ойе тэмдэглэжэ байхадаа, совет-индиин харилсаануудай түүхэ болбол энэдхэг ба совет хүнүүдэй нэгэ үеһөө нүгөөдэдэ дамжуулагдадаг агууехэ бэлэг мүн гэжэ онсолон тэмдэглэхын тулада Джавахарлал Нерүгэй хэлэһэн үгэнүүдые мүнөөдэр һануулха гэжэ шиидэбэб. Тэдэ манай агууехэ ороннуудай хоорондохи харилсаануд Газар дэлхэй дээрэ амгалан тайбан, тогтонижонги байдалай ехэ эрхэ нүхэсэл болодог гэжэ мартажа болохогүй.

Нёдондо жэлэй ноябрьда Делидэ болоһон СССР-эй ба Индиин хүтэлбэрилэгшэдэй үүлдалга энээниие батадхаа һэн. Айхабтар ехэ хэмжээнэй шиидхэбэринүүд баталагдан абтаһан байгаа. Тэдэнь уласхоорондын удха шанартай боложо байнхай.

Үгынгөө түгэсхэлдэ Н. Тивари иигэжэ хэлэһэн байна:

— СССР-эй ба Индиин хүтэлбэрилэгшэдэй үүлдалганууд совет-индиин хани барисаанай болон харилсаа холбооной мүнөөнэй ба ерээдүйн байдалда үзэгдөөгүй охэ түлхисэ боложо үгэһэн байна. Экономическа, эрдэм, техникын харилсаа холбооной талаар совет-индиин правительствануд хоорондын комиссиин ажал ябуулга саашадаа улам эдэбхижэхэ бээ гэжэ бидэ найданабди. Июлиин 3-да Москвада нээгдэхэ Индиин фестивальда бэлэдхэл хэжэ байнхайбди, тиин Индидэ болохо СССР-эй фестивалиие угтахаар бэлэнбди.

Елена КАВЕЛИНА.
(АПН).

Дели.

Эмоц шэнжэлэл ба шүүмжэлэл

БУРЯАД ХЭЛЭНЭЙ ТӨГШАНАРТА ТУҺАТАЙ

...эсэ багаар Буряад ...хэблэл манда, бу-...болон литера-...ганарта, горитойхон ...болгожо, РСФСР-...льна һургуулинуу-...шэнжэлгын инсти-...ай худэлмэри-...бэшэгэй эрдэмэй ...Ш-Н. Цыденжаповай ...классуудта буряад ...уудай зохёолнуу-...алга» гэжэ ном гар-...ыденжапов энэ ном ...рограммын ёһоор ...ргуулинуудта Н. Г. ...«Энхэ-Булад баа-...дулэн», Ц. Г. Шагжи-...шын жэл» ба «Ха-...», А. И. Шадаевай ...гэжэ зүжэгүүдые ...эдэ зохёолнуудые ...болбосоруулгын бо-...үлгын гол зорил-...тодорхойгоор ...ческа зохёолнуудые ...үсөн үеын байдал ...автор һураг шад-...ба даабаринуудые ...гү, али бэшэмэл ...ые абаад, тэдэнэй ...арюусаһыень шалга-...олтойшье, багша-...ан тон туһатайшье ...гаргаа. Бодоод үзэ-...соохи энэ материал ...нюурнуудта) манай ...тэгэ хэрэглэбэл, сэг-...тэрэ байхань лаб. ...шадай зүжэгүүдые ...ойлгоһон мэдэ-...хаяа зүжэгүүдэй ...хэдэн темэнүү-...нинүүдые бэшүүл-...тобшолонлуудые хэ-...Энэнь яагаад элир-...нэгэдэхээр, һу-...ичененингээ гол уд-...нарь хүгжөөжэ, гүй-...зэнэр харуулхагүй, ...логическа бодо-...нууд баримталагда-...нууд болон мэдүү-...тодоодо зүб хэрэгт-...хоорондоо нииле-...набагшагүй; гур-...зүжэгүүдэй гол уд-...харуулагданагүй, ...характеристикэ-...ргаар үгтэнэ; Ардбэ-...сочиненинүүдтэ янза ...арганнуд үсөөнөөр хэ-...мүн олон үзэгэй ...гэжэ авторай хэлэ-...дэгдэнэ. Баһа һураг-...ылбоо хэлэлгэ һайса ...орфоэпическэ нор-

...монууд баримталагданагүй гэжэ энэ ном соо тэмдэглэгдэнэ.

Харин багшанарай түрүү дүй дүршэл мэдэхын тула хэдэн асуудалнуудта харюунуудаа өгэжэ, манай, буряад хэлэнэй болон литературын багшанарай, һайн ба муу талануудтай байһамнай тодороо. Эдэ юуд бэ гэхэдэ, зарим багшанар зүжэгүүдые шудалхадаа, зохёохы арганнуудые үргэнөөр хэрэглэнэ, хэшээлнүүдые һонирхолтойгоор, һайн шанартойгаар үнгэргэнэ. Тиимэһээ хэшээлдээ янза бүриин худэлмэри олоор хэдэг байна. Гэбэшье дүршэл багатай багшанарай хэшээлдээ элдэб дутагдалнуудтай байдагынь мэдээжэ. Эндэ планшедүүд, үнгэтэ зурагууд, фото-зурагууд, альбомуудаа, драматическа кружогуудтаа туһатай байдаг гээшэ.

«Зүжэгүүдые наадаха нюурнуудай дүрые шүүөэрилгэ» гэжэ ниитэ гаршаагтай бүлэг соо нэрэлэгдэнэн зүжэгүүдэй наадаха нюурнуудые шүүөэрилхэ талаар сэнтэй зүбшэлнүүд тобшо аад, тодоор үгтэбэ.

Багшанарай дүй дүршэл шэнжэлэгшын бодомжоор хадаа һурагшад түсэбэй ёһоор герой бүхэнэй абари зан элирүүлһэн богонихон бэшэмэл харюунуудые үгэхэ гэжэ хараалагдаһан тула тодорхой түсэб хабсаргагданхай. Һайн ба муу талын геройнуудай шэнжэ шанарнуудые хөёр ондоо бүлэгүүдтэ хубаан бэшэхэ ба хөөрэхэ тусгаар схемэ хэрэгэлнэ.

«Драматическа зохёолнуудай жанрай онсо шэнжэнүүд» гэһэн бүлэг уншахадамнай, зүжэгүүд болон бусад эпическэ зохёолнуудай илгаа, режиссёр — зүжэг бүтээн зохёогошо, зүжэгүүдтэ хэрэгтэй зүйлнүүд, драматическа зохёолнуудай жанрай талаар илгаа, театральна терминүүд ойлгосотой тодоор, нэгэ зулаар уншахаар бэшээтэй.

Тиихэдэ хэшээлдээ зүжэгүүдэй темэ элирүүлэн хөөрэлдэхэдөө, урдань үзэһэн зохёолнуудтай нягта холбоотойгоо шудалха, словарна худэлмэри хэхэ, ролёор уншаха, зүжэгүүдэй темэ тухай мэдэсэ ягаад бэхижүүлхэ тухай хэлэгдэнэ. Мүн зүжэгүүдэй гол удха тухай шудалха олон арганнуудтай танилсуулна. Һурагшад зохёолой гол удха тухай хөөрэлдэжэ байхадаа, уран зохёолой эсрилго гэжэ юун бэ, темэ гол удха хөёр ямар илгаатай болон холбоотойб г. м. асуудалнуудта харюусаха ёһотой.

Автор зүжэгүүдэй сюжет шудалалга тухай дэлгэрэнгы ажаглалтануудые хээд, һурагшад, болбол сюжет, зүрилдөөн, үйлэ, экспозици, үилын үялаа, үйлын хугжэлтэ, үйлын эршэдэлгэ, үйлын түгэсхэл гэһэн мэдэсэнүүдые тайлбариллаг болохо зэргэтэй гэжэ хэлэнэ. Харин зохёолой композици ойлгон абалгада зүжэгэй удхаар дэлгэрэнгы бэшэмэл түсэб табюулаад, али нэгэн нэрлэгдэнэн хубиин ямар үүргэтэйгээр хэрэглэгдэһые ёһоэдөөрнь тайлбарилуулха, хөөрүүлхэдэ туһатай байдагые тэмдэглэнэ.

Зүжэгэй наадаха нюурнуудай хэлэн тухай автор һонирхолтойгоор хэлэнэ. Драматическа зохёолнуудые үзэхэдөө, һурагшад шүлэгөөр гү, али прозоор бэшэгдэнэ ыень мэдэжэ, диалог ба монолог тухай ойлгосоёо гүнзэгырүүлнэ. Эдэниие түүжэ уншахадаа, наадаха нюур бүхэнэй абари зан элишэлжэ һурана, зүрилдөөтэ ангинуудай түлөөлэгшэдэй үгэнүүдээ тэдэнэй хэлэнэй онсо шэнжэ һайнаар ойлгодог байна. Авторай хараалһан ёһоор һурагшад зүжэгүүдэй хэлэ шудалхадаа, баһа хэдэн асуудалнуудта харюусажа шадаха, уран гөёор ролёор уншажа, хэлэсэ хүгжөөхэ жэшээтэй.

Автор багшанарай дүй дүршэл согсолоод байхадаа, зүжэгүүдые классһаа гадуур шудалгада литературно-драматическа кружогой ажал, хараглшадай конференци, литературна үдэшэ, литературын олимпиада аша туһатай гэжэ онсолон тэмдэглэнэ.

Ш-Н. Цыденжаповай ном бүхы талаһаань хаража үзэхэдэ, юрэнхыдөө яһала һайн хүдэлмэри болоо гэбэшье, нарибшалан шүүжэ харахада, зарим тэды дутагдалтай гээшэ ха. Ушарынь хадаа һургуулида шудалагдажа байһан зүжэгүүдһээ хэһэгүүдые харуулһан зурагуудые номдо оруулбал бүри һайн байха һэн. Үшөө тиихэдэ ном соо алдуунууд ушарна.

Хэдэ хэдэн нимэрхүү дутагдалнуудтайшье һаа, энэ номой хэлэн уншахада, ойлгосотой, хүнгэн, янза бүриин заабари зүбшэлнүүд үргэнөөр үгтөө. Тиимэһээ буряад һургуулинуудта пьесэнүүдые үзэлгые һайжаруулхада туһатайшье, хэрэгтэйшье гээшэ. Буряад хэлэнэй болон литературын багшанарай үдэр бүри хэрэглэхэ ном болоо гэжэ автора баясан мэдүүлхэ дурэн хүрэнэ.

Б. ГОМБОЕВ,
Мэлэ-Бортын найман жэлэй һургуулийн директор, буряад хэлэ, литературын багша.

Захаамин.

Э СОЦИАЛИС ОРОНУУДААР

Кубын хото городуудта совет автомобильнууд жэлһээ жэлдэ олон болоно. Дулаан ороной эрхэ байдалда совет автомобильнууд гансал һайн талаһаа өөрыгөө харуулһан байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Нинслэл Гавана хотын үйлсоор «Лада» шуумайна.

ТАСС-ай фотохроника.

ХИЛЬГЭ САНАНАА

ТАСС АПН

ОКТЯБРИИЕ УГТУУЛАН

БЕЛГРАД. Совет энциклопедическа хэблэлнүүдэй, толинуудай тайлбариннуудаг ехэ выставкэОсловениин Социалис Республикын Любляна хотодо нээгдэбэ. Югославиин «Цанкарева заложба» хэблэл СССР-эй Госкомиздадтай хамта тэрэниие эмхидхэһэн байгаа. Энэнь Агууехэ Октябрийн социалис революциин 70 жэлэй ойдо зорюулагдаба.

Түрүүлэгшэ Н. С. Ибрагимов түрүүтэй Азербайджанай ССР-эй Госкомиздадай делегаци выставкэ нээлгэ дээрэ хабаадаа. Совет эдэб хэблэлнүүдэй барлажа гарганаһан 600 гаран газетэ, журналнууд, номууд хөёр ороной болон республикануудай хэблэлнүүдэй, полиграфистнуудай хоорондохи харилсаае үргэдхэхэ байна гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Тиигэжэ һүүлэй хэдэн арбан жэлэй хугасаа соо Югославиин 700 гаран авторай зохёолнууд 31 мильлион хэһэгээр СССР-тэ барлагдаһан байха юм.

ХЕЛЬСИНКИ. «Миниий нүхэр — Советскэ Союз» гэһэн темээр Финляндиин һурагша залуушуулай дунда үнгэргэгдэһэн конкурсыи дүнгүүд согсологдобо. Тэрэ хөёр ороной түүхын гайхамшагта үдэртэ — Агууехэ Октябрийн 70 жэлэй ойдо, Финляндиин бээ дааһан байдалай үдэртэ зорюулагдана. Конкурс совет-финляндиин журналай үүсхэлээр үнгэргэгдэнэ.

Хөёр наһанай бүлэгэй түлөөлэгшэд зорюулагдаһан темээр найруулгануудые бэшэгэй. Тэрэ хөёр ороной түүхэн гайхамшагта — Агууехэ Октябрийн 70 жэлэй ойдо, Финляндиин бээ дааһан байдалай үдэртэ зорю

Суглуулһан баялигаар бэшэ, хэһэн ажалаарнь хүнэй ажабайдал сэгнэгдэдэг гэжэ арад зон дэмы хэлсэдэггүй. Хүнэй хэһэн ажалда үеынь хүнүүд, залуу халаан ёһото сэгнэлтэ үгэдэг гээшэ. Өөрынгоо хэһэн ажалда хилэ табидаггүй, арад зондоо аша туһатай ажал хэхэ зорилго хараалан, хэды бэрхэшээл, түбэгүүдтэй ушараашье һаа, тэрэнээ шадал соогоо бэелүүлхые оролдодог хүнүүд яһала олон байдаг. Мүнөө нимэ хүнүүдэй нэгэнтэй үншагшадаа танилсуулха дурамни хүрэнэ. Энэ хэн бэ гэбэл, юрын хүн, арадай аман зохёолой «Наадан дээрэ» гэжэ ансамблиин уран һайханай хүтэлбэрилэгшэ Д-Д. Б. Базаров. Энэ хүнэй ажабайдал, ажал хэрэг өрёё, олон һалаата. Арадай аман зохёолой баялиг уудалжа, ургажа ябаа залуу үеэндэ ойлгуулха, дамжуулха гэһэн нэгэл зорилготой гэхэдэ, огто алдуу болохогүй.

УРДАНАЙ НААДА ШЭНЭЛЭЭ

...ИВАЛГЫН районой Хубисхал һууринда Бальжинима Базаровай гэр бүлэдэ 1936 оной зулгы дулаан хабарай нэгэ үдэр Даша-Доржо хүбүүн түрөө бэлэй. Аалин намдуу, аха хүнэй захяа заабари. Тэрэ дороо дүүргэдэг хүбүүгээ механизатор абань хубүүмни эхэ болоходоо, тракторист гү, али жолоошон болохо гэжэ һанагша һэн. Харин урин налгай Дарижаб эхэнь хубүүнэйнгээ ямар харгы шэлэхэ байһыень нимгэн зүрхөрөө мэдэрдэг байгаа хаш. Тэрэ эртэ үглөөгүүр Ивалгын хонхорой шүүдэр соогуур балшархан хүбүүгээ дахуулан, колхозойнгоо хонидые бэлшээжэ ябахадаа, хубүүнэйнгээ жэгүүртэ шубуудай аялга наршаан шагнажа, аялгыень һажаалдан дуулахада уяран шагнагша һэн. Уданшьегүй Даша-Доржо Доодо-Ивалгын эхин һургуулиин нэгэдэхи класста орожо, үзэг, бэшэгтэ һуража эхилээ һэн. Һургуулида һуража байхадаа тэрэ һурагшадай һайндэрнүүдтэ бэлдэһэн концертдэ хабаадажа, дуу дуулажа, нютагайхидаа яһала баясуулагша бэлэй.

Хүбүүнэйнгээ эхин классуудые дүүргээд байхадань, Базаровтанай гэр бүлэ Мухар-Шэбэрэй районой Суулга нютаг зөөгөө һэн. Даша-Доржо хүбүүнэй талаан бэлиг, абьяас одоошье эндэ яһала тодоржо эхилээ. Тэрэ суг һурадаг Очирова Дулгаржаб, Будожапов Василий, Одоев Цыденжаб болон бусад нүхэдтэйгөө суулгынхидай урда концерт наада табидаг байгаа. Эндэ тэрэ үнинэй дурлаһан «Эрбэд соохор», «Зандан бүреэтэй ташуур» гэһэн арадайнгаа дуунуудые малшадай, таряашадай урда дуулажа, сэдьхэлээ ехэл ханаагша һэн. Долоодохи классаа дүүргэхэдэ, Даша-Доржо ерээдүйнгөө мэргэжэл үшөө шэлээгүй байгаа. Гүн сэдьхэлдээ дуушан, артист болохо һанаатайшье һаа, үетэн нүхэдтөө, эхэ, эсэгдээ энэ болоо хэлэхээ хорюудадаг һэн. Теэд гулмэр хүбүүнэй талаан болоо гээшэ гү, Улаан-Удын хүргжэмэй училищиһаа дуулаха бэлигтэй хүбүүд, басагадые шэлэхэ зорилготой комисси ерэжэ, ехэ шалгалтын һүүлээр тэрэ училищида орохо болоо һэн. Амжалтатай һайн һуража байтараа үбдэжэ, һуралсалаа таһалдуулха болоо бэлэй. Тиигэбэшье тэрэ миин һуургаагүй. Бараг болоходоо, дуу, хатарай «Байгал» ансамбльда дуушаар ороо һэн. Тэрээнтэй суг һаял һургуулияа дүүргэнэн эдир залуу дуушад Дугаржаб Дашиев, Володя Шагжиев, Петя Жербанов, Мүнхэжаб Бадмаев гэгшэд энэ ансамбльда ябадаг байгаа. Даша-Доржо эндэ хүдэлжэ, искусствын орёё нюусатай, артистын мэргэжэлтэй, тэрэнэй ажабайдалтай, зорилготой дүтэ танилсаа һэн. Тэрэ ансамблиингаа коллективтэй суг 1959 оной декабрьда Москвада болоһон Буряадай уран зохёолой ба искусствын 2-дохи декадада хабаадаха аза талаантай байба. Одоол эндэ арадай уран бэлигэй дабташагүй нэгэн онсо шэнжэ һэрэгээхэ, хүн зондоо бэлэглэхэ гээшэ минии һаһанаймни зорилго болохо ёһотой гэжэ шиидээ һэн. Тиигэжэ тэрэ саашанхи харыгаа түрэл арадайнгаа дуунуудые бүри олоор сээжэлдэхэ, шадаал һаа, баяжуулха гэжэ бодоо.

Уданшьегүй Даша-Доржо училищидаа һөөргөө орожо, 1964 ондо дүүргээд, дуушанай харыгаар сэхэ ябангүй, комсомолой Ивалгын райкомдо секретаряар хүдэлжэ эхилһэн юм. Эндэ хүдэлжэ байхадаа тэрэ Доодо-Ивалгада түрүүшнхиеэ уран һайханай бүлгэм эмхидхээ һэн. Нютагай залуушуул энэ бүлгэмдэ ехэ эдэбхитэйгээр ябажа эхилээ. Дууша, хатарша хүнүүд олон байгаа. Тэдэнэр хаягдаһан түмэр түдэгэ суглуулһан, субботнигто хүдэлжэ олоһон, концерт тавижа суглуулһан мүнгөөрөө нютагайнгаа клубые шэмэглэн гоёожо, стенд, проигрыватель, люстрэ, костюмуудые абаба. Эдэбхи үүсхэлтэй хубүүд, басагад Лубсан Чибаков, Ошор-Ханда Цыреторова, Аня Базарова, Аграфена Махалова болон бусад хүтэлбэрилэгшэдөө ехэ туһалдаг байгаа. Ивалгадал хүдэлжэ байхадаа, Даша-Доржо уран һайханай бүлгэм эмхидхэлгын дүрэ шадабарида һурва гэхэдэ огто алдуу болохогүй.

Республикын арадай уран бэлигэй байшангай хүдэлмэрилэгшэд эсэхэ сусахые мэдэхэгүй, эдэбхи үүсхэлтэй залуу хубүүнэй бэлиг шадабари мэдэржэ, Захааминай районой Санага һууринда уран һайханай бүлгэм эмхидхэхыень, хүтэлбэрилхыень, Совет засагай байгуулагдаһаар 50 жилэй ойдо зорюулжа, концертын ехэ программа бэлдэхыень дурадхаа һэн. Даша-Доржо дуратай хэрэгһээ юундэ арсахаб даа? Санага нютагай талаан бэлигтэй хүнүүдые, залуушуулые, һурагшадые суглуулжа ерээд «яб гэмэ» концертнэ программа бэлдээ бэлэй. Уданшьегүй Агууехэ Октябриин 50 жилэй ойдо зорюулагдаһан районно харалгада санагынхид нэгэдэхи һуури эзэлжэ, республикын түгэсхэлэй харалгада хабаадаха гэһэн үндэр эрхэдэ хүртөө бэлэй. Эндэ тус бүлгэмэйхид баһал түрүү һуринуудай нэгые эзэлжэ, харагшадай, жюрин магтаалда хүртэһэн юм.

Даша-Доржын багшын, мүн эрилтэ ехэтэй хүтэлбэрилэгшын дүрэ шадабритайень суг хүдэлдэг нүхэдынь ойлгожо, багша болоо һаа, ехэ таараха байнаш гэгшэ һэн. Теэд тэрэ өөрөөшье багшын мэргэжэл үндэрөөр сэгнэдэг һэн. Багша болохо гэжэ эрид шиидээд, Буряадай багшанарай институтда һурахаа ерээ. Эндэ һуража байхадаа институдайнгаа дэргэдэхи «Байгалэй долгин» гэжэ ансамбльда ябажа, институдаа дүүргэтэрээ энэ ансамбльдаа хатараа. Институдаа дүүргэмсээрнь Санага нютагайхид клубайнгаа дэргэдэ арадай хоор эмхидхэхыень тэрээндэ дурадхаа һэн. Даша-Доржо Бальжинимаевич һургуулида багшалхаһаа гадна 57 хүнөө бүридэһэн хоор эмхидхэжэ, урагшатай һайнаар хүдэлжэ эхилбэ. Хоорһоо гадна хатаршадай ехэ бүлэг арадай хатарай үндэһэн дээрэ тэрэнэй зохёоһон «Залуушуулай хатар», «Моришод», «Ургы» гэхэ мэтэ хатарнуудые уран гоёор гүйсэдхэгшэ һэн. Тиихэдэ заахан үхибүүдэй гүйсэдхэдэг байһан «Жаргалта бага наһан» гэжэ хатар олоной һайшаалда хүртэгшэ бэлэй. Даша-Доржо Бальжинимаевич уран һайханай бүлгэмдэ, тэрэниие хүтэлбэрилхэ дуратай һэн тула өөрынгоо дуратай ажелда саашанхи зэмаа зорюулха гэжэ бодоо бэлэй. Ивалгын хүгжэмэй һургуулида хоёр жэл хүдэлһэнэйнгөө һүүлээр Улаан-Удын техническэ мэргэжэлэй 24-дэхи училищида арадай аман зохёолой ансамбль эмхидхэжэ, энэ ажалдаа «хамсыгаа шуужа» оробо. Һаял 8-дахи, 10-дахи классуудые дүүргэнэн, мүнөө үеын дорьбоото хүгжэм эгээл дээдын искусствада тоолоһон эдир залуу хубүүд, басагадые урданай буряад дуунуудта, үбгэ эсэгэнэрэйнь заншалта нааданнуудта һургаха тиимэшье бэлэн хэрэг бэшэ байгаа. Даша-Доржо Бальжинимаевич энэ хүдэлмэриеэ мүнөө яһала урагшатай һайн ябуулна. Республикымнай ажалшад арадай аман зохёолой «Наадан дээрээ» гэжэ ансамбль яһала һайн мэдэхэ болонхой. Тэдэнэр республикынгаа хүдөө районуудай ажалшадай, барилгашадай, студентнэрэй урда концерт наада табина. Мүн республика дотор үнгэргэгдэһэн элдэб хэмжээ ябуулгануудта, харалга, конкурснуудта хабаадажа, эрхимүүдэй тоодо орохой. Ансамблиин, уран һайханай бүлгэмэй гэшүүдые эдэбхижүүлхын, бэлиг шадабарияа дээшэлүүлхынь тула эгээ түрүүн олон концерт наада табиха, концертынгээ репертуар ходо шэнэлжэ, һонин болгожо байха шухала гээд Даша-Доржо Бальжинимаевич тоолодог. Энэ талаар яһала ехэ хүдэлмэри хэнэ. Ансамблыһаа гадуур тэрэ училищиин дэргэдэ инженерно-педагогическа 70-аад хүдэлмэрилэгшэдһөө бүридэһэн хоор эмхидхэнхэй. Энэ хоортонь СПТУ-гайнь директор Г. П. Баглаевһаа эхилээд, бүхы багшанар, мастернууд, хүмүүжүүлэгшэд хабаадалсадаг.

«Буряад арадайнгаа аман зохёол, гоё һайхан ёһо заншал бүри баяжуулха, мүнөө үеын онсо өөрын шэнжэ нэмэхэ ёһотойбди. Тиигэжэл олон хүнүүдые һонирхуулха хэрэгтэй. Урданай наадан огто хуушараагүй гэжэ Д-Д. Б. Базаров хэлэдэг. Арад зондоо жэнхэни буряад аялга, ёһо заншал һэргэн бэлэглэхэ хүсэл эрмэлзэлэй тэрэ яһала урагшатай һайнаар бэелүүлнэ, бэелүүлхэшье байха гэжэ этигэгмээр.

Т. БАДМАЕВА.

Улас хоорондын шэнжэлэл

ШЭНЭ ФИЛОСОФИ БА ХУУШАН БОДОМЖО

Европо түби. Эндэ сэрэгэй-политическэ талаар эгээл ехэ хүсэтэй хоёр бүлэглэл урда урдаһаа туласа татагданхай. Мүн лэ эндэ, мүнөө үе сагай эгээл орёо бэрхэшээлтэй онсо шухала асуудалнуудаар — эб найрамдал ба дайнай, буу зэбсэгүүдые хуряан абалгын, «буу зэбсэгүүдые хүсэлдүүлгын» асуудалнуудаар үнгэрһэн недилидэ хоёр ондоо хараа бодол хэзээ хэзээнэйхиһээ тодоор элирэн харагдаба.

Варшавска Договорто хабаададаг гүрэнүүдэй Политическэ Зүбшэлэлгын комитедэй (ПКК) зүблөөн Берлиндэ үнгэргэгдэжэ, Европодохи ба мүн бүхы дэлхэй дээрэхи байдалда тобшолол хэгдэһэн байна.

Һүүлэй үедэ социалис гүрэнүүдэй зүгһөө бүтэмжэтэй һайн онсо ехэ үүсхэлнүүдэй хэгдэжэ байһан ушар бүгэдэндэ мэдээжэ. Советскэ Союзай хэһэн дурадхалнууд хүн зоние олоор хюдаха ядерна ба бусад түхэлэй зэбсэгүүдые хороохо ба гүйсэд дүүрэнээр усадхалгада, замбуулинай дайдада гаргадаха зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые хорилгодо, ядерна туршалгануудые болюулалгада бодото арга зам нээжэ үгэнэ. ГДР ба ЧССР-ээр, СРР ба НРБ-гээр дурадхагдаһан ядерна болон химическэ зэбсэгүүдһэн сүлөө зононуудые Европо түбидэ байгуулха зорилго, ПНР-ээр дуоадхагдаһан Европын түбтэ буу зэбсэгүүдые хороохо ба бэе бэедээ этигэл найдабаритай байлгые бэхижүүлхэ комплексно түсэб, уласхоорондын эб найрамдал ба аюулгый байдалай бүтэдэнитын системэ байгуулха талаар аха дүү оронуудай хамтын үүсхэл — эдэл даа, социалис оронуудаар һүүлэй үедэ хэгдэһэн алхамуудай хүсэд бэшэ тоо.

Берлиндэ үнгэргэгдэһэн Политическэ Зүбшэлэлгын комитедэй зүблөөн хадаа уласхоорондын байдалые һайжаруулгада хубитаяа бүтэмжэтэйгөөр оруулха, энээнэй тулада бии байһан бүхы арга боломжонуудые элсүүлхэ гэһэн социализмын оронуудай хүсэл эрмэлэлые, политическэ шэнэ бодомжын, уласхоорондын байдалай асуудалнуудые шэнэ ёһоор ойлголгын үндэһэ һуури дээрэ социализмын гадаадын политическэ шэнэ философиин бодотоор хэрэглэгдэжэ байһаниие үшөө дахин элирхэйлэн харуулба. Варшавска Договорой организациин иматтал өөһэдыгөө хамгаалгын шэнжэ шанартай байһаниие Берлиндэ үнгэргэгдэһэн зүблөөн гэршэлэн харуулба. Энээниие мүн уласхоорондын олониитэ тэмдэглэнэ.

НАТО-гай хүтэлбэрилхы органууд болохо Европын бүлэглэлэй, сэрэгэй хүсэ түсэбгэлгын комитедэй, сэрэгэй комитедэй Брюссельдэ эхилһэн хабарай заседанинууд дээрэ абтаһан шиидхэбринүүд арсалдаата байдалай гэршэ болон бүхы дэлхэйдэ соностобо. Бодото байдалыень абажа харахада, «ядерна зэбсэгэй хүсөөр бэе бэ-ринги байдал туйлаха» гэһэн өөрынгөө стратегинэ НАТО арсахаяа байнагүй, ядерна зэбсэг хадаа сэрэгэй бүлэглэлэй гол нөөсэ хүсэн байһан, тэрэл замдаа үлэхэ, тэрэниие гүйсэд дүүрэнээр усадхаха тухай үгэ хүүр гэраха ёһогүй гээд атлантистнуудай бүхы заседанинууд дээрэ онсолон тэмдэглэгдэнэ. Энээниие юун гэжэ ойлгохо хэрэгтэйб гэхэдэ, НАТО-гай стратегууд «ядерна зэбсэгэй хүсөөр бэе бэ-ринги байдал туйлаха» гэһэн политикын аюулга хорые тэрэ зангаарнь үлээхэ хүсэлтэй. Тэрэ хорыень элирхэйлэн харуулбал, «бэе бэ-ринги байдал туйлаха» гэдэгынь хадаа бодото дээрээ дэлхэй дээрэхи соёл болбосоролые үгы хэжэ шадаха ядерна зэбсэгтэй холбогдоһон бикфордо оохор (гал хүргэхэ) болоно.

Ядерна зэбсэгтэ үсэд шангаар шаггаалдаха зуураа, атлантистнууд сэрэгэй гаргашануудые эрид ехэ болгохын, юрын бүү зэбсэгүүдые шэнэлэн хубилгахын, олошоруулхын түлөө ябуулга хэнэ. НАТО-гай, сэрэгэй комитедэй түрүүлэгшэ, Баруун Германиин генерал В. Альтенбург гэгшын мэдүүлһэнэй ёһоор, Брюссельдэ суглаһан НАТО-гай оронуудай оборонын министрнууд дээрэ дурсагдагша хараа шэглэлнүүдээр хүсэлэл оролдолгөө үргэдхэлгэд зубшөөлөө үгэнэн байна. НАТО-гай зэбсэгтэ хүсэнүүд унжагайһаан дайнай ябуулгын үедэ ядахын сагта 80—90 үдэр соо хурэхэ зэбсэгүүдэй, һомоной нөөсэтэй, тус хай һуралсал гараһан сэрэгшэдтэй, эдэ хоолой, эм домой нөөсэтэй байха ёһотой гээд тэрэ генерал хэлээ. «Хэрбээ 70-дахи онуудта НАТО-гай сэрэгэй гаргаша жэл бүхэндэ 3 процентээр дээшэлүүлэгдэг байһан һаа, мүнөө энэ хэмжээн хангахаяа болинхой» гээд генерал онсолон тэмдэглээ.

Бүхы дэлхэйн хүн зоной һанаа зобоохо байһан гол асуудалаар—Европодохи ядерна ракетэнүүдые усадхаха тухай совет дурадхалай талаар НАТО-гай хүтэлбэрилхы органуудай үнгэргэгдэһэн нэгэшье заседани харюу зохёон абажа шадаагүй. Баруун оронуудай шэнжэлэгшэдэй тэмдэглэһэнэй ёһоор, Европодохи ядерна зэбсэгүүдэй нөөсые хороохо тухай тодорхой дурадхал зохёон абаха политическэ хабашадал НАТО-да тон бага байшоо, Брюссельдэ баталагдан абтаһан документнүүдээр ямар тобшолол хэлтэйб гэхэдэ, мүнөө үе сагай бодото байдалые мэдэхэ, тоого дурагүй нүлөө ехэтэй хүсэнүүд үшөө бии байһаар, тэдэн Европодохи бүү зэбсэгүүдые хуряан абалгада али болохоор һаад түбэг ушаруулна. Европын ерээдүйн аюулгүй байдал тээшэ дабшалгада иматтал тэдэн элдэб эсын хаалтануудые удаа дараалуулан табина.

Тиигээд байхадань, иматтал совет үүсхэлнүүдэй аша туһаар мүнөө эгээл хүндэ хүшэр, тиимэл хадаа эгээл шухала түрүүшын алхам ядерна зэбсэгтэй Европо тэршэ хэхэ бодото эрхэ байдал байгуулагданхай.

Бүү зэбсэгүүдые бүгэдэ ниитээрээ, гүйсэд дүүрэнээр хуряан абаха замда ураншаа дабшалта хэхэ бодото арга боломжо мүнөө бии гэжэ социалис оронуудай хүтэлбэри онсолон тэмдэглэнэ. НАТО-гай оронууд эсэсэй эсэстэ ушар байдалые бүтэмжэтэйгөөр хаража, бүү зэбсэгүүдые хуряан абалгын, тогтонижоһон байдал бэхижүүлгын гол асуудалнуудаар үгзэ ойлголсохо ябадал түйлаха замда табижа байһан хаалтануудаа усадхаха ёһотой.

ХАРАТА ЯБУУЛГЫН ПЛАЦДАРМ

«Душман» — дайсан гэһэн үгэ. Энэ үгэ Урда ба Баруун-урда Азиин оронуудай арадуудай олонхидойнь хэлэн дээрэ нэгэ удхатайгаар хэлэгдэдэг. Өөнэдынгөө арадай шуһаар нэрэ түрэсэ бузарлаһан афган контрреволюционернүүдые тэндэхи оронуудта мүн лэ душман гээд нэрлэнэ. Гэбэшье эдэ бандидуудые Вашингтон ба Исламабадта ондоогоор нэрлэдэг байха юм. Америкын ба Пакистанай захиргаанай түлөөлэгшэдэй хэлэһэн үгэ дотор тэдэ дайсад «моджахедүүд» — «этигэл найдабариин түлөө тэмсэлшэд» гээд нэрлэгдэнэ.

Арад зондоо урбаһан, тэдэнээр үзэн ядагдаһан эдэ дайсад хадаа уласхоорондын империализмын хүсөөр Афганистанай Демократическа Республикада эсэргүүгээр, соносхолгуйгөөр хэгдэжэ байһан дайнда эгээл муу муухай үүргэ дүүргэнэ. США-гай захиргаан Афганистанай дотоодын хэрэгүүдтэ зэбсэгтэ хүсөөр хамааралгые зоригжуулан дэмжэнэ. Пакистанай газар дайдые ДРА-да эсэргүү эзэрхэг түримхэй харата ябуулгын плацдарм болгоһон Зия-Уль-Хагай журам тэрэ хамааралгые бодото дээрэнь бэелүүлнэ. Душмануудые һурган бэлдэдэг зуунһаа дээшэ лагерь Пакистанда тоологдоно, тэндэ Америкын ЦРУ-гай, Пакистанай тусхай албанай инспекторнууд «хүнние алаха эрдэмдэ» һургана. Душмануд тэндэ олоһон «эрдэмээ» эхэ орондоо бусаад, эхэнэрнүүд, үхибүүд болон үбгэд хүгшэдтэ эсэргүүгээр хэрэглэхэ болоно.

«Вашингтон пост» газетын бэшэһэнэй ёһоор, Пакистанай захиргаанай үндэр тушаалта түлөөлэгшэдэй бүлэг США-һаа асарагдажа байһан буу зэбсэгүүдые хэдэн жэлэй туршада душмануудай банданнуудта хүбаарилдаг, ЦРУ-һаа абтажа байдаг мэдээсэлнүүдые контрреволюциин толгойлогшонорто дамжуулан үгэдэг байгаа. Газетэ тэдэ хүнүүдые нэрээрнь сэхэ нэрлэн бэшэнэ. Тэдэнь хэд болоноб гэхэдэ, мүнөөнэй гадаадын хэрэгүүдэй министр С. Якуб хан, генералнууд А. А. Рахман, Рахмуддин, Фазал хак болон бусад. Тэдэнэй гараар аяар гурба миллиард доллар сэнтэй буу зэбсэг душмануудта дамжуулагдан үгтэнхэй.

Һүүлэй үедэ Вашингтоной заабариар Исламабад Афганистанда эсэргүү дайнда хабаадалгаяа улам үргэдхэжэ байна. Энээндэнь Пакистанай авиациин бандит ябуулганууд бодото гэршэ боложе үгэнэ. Пакистанай ВВС-эй зэбсэгжэлгэдэ үгтэһэн американ Ф-16 түхэлэй истребитель-бомбардировщигууд Афганистанай 40 пассажиртай транспортна самоледые буудан унагаагаа. ДРА-гай агаарай дайдада будүүлиг муухайгаар ниидэн ороно.

Исламабадай засагаархидай хэрюусалгагүй, эзэрхэг түримхэй хараа шурам ДРА-дахи национальна эблэрэлгын амжалтайгаар бэелүүлэгдэжэ байһаниие хойшо таталгада, Афганистан тушаа асуудалые политическэ аргаар гуримшуулгада нааг түбэг тохёолдуулха ябадалда, Баруун-Урда ба Урда Азиин үргэн ехэ региондо шахардуу шенга байдал улам дорой-туулгада зорюулагданхай. Энэ ушар хэдэн региональна арсалдаа буляалдаануудые улам һүжэрөөхэ гэһэн политика урдаа табиһан Зия-Уль-Хагай журамые үмөрдэг Вашингтондо аша туһа хүргэнэ. Афганистандахи дайнда бэе бэеэ алаха ябадалай үргэлжэлүүлэгдэжэ байһанай түлөө бүхы харюусалгань аб адляар Вашингтондо, США-гай тухираптаар байдаг Исламабадта тохогдоно.

В. ЧЕРНЫШЕВ,
М. КАПУСТИН.
(ТАСС).

НЮТАГ НЮТАГАЙ ҺОНИН

ДУРАСХААЛЫЕНЬ ХҮНДЭЛБЭ

«Мир» колхозой түб Доодо-Бургалтайда байгша оной майн 9-дэ зунайхяар дулаан, сэлмэг наратай үдэр мүндэлөө һэн. Илалтын үдэрые угтуулан, урда үдэрынь Улаан-Удэһөө айлшад олоороо буу-һан һургаг һэн. Эдэ хэд бэ гэхэдэ, хорёод жэлэй саада тээ арбаад гаран жэл соо энэ колхозой түрүүлэгшээр хүндэлһэн Раднай Николаевич Яковлевай гэр бүлынхид, тэрэнэй хани нүхэр, дайнай дүлэн соогуур хамта; мүр мүрөө түшэлсэн дайлалдаһан Мария Станиславовна, үри хүүгэдтэйгээ — хүбүүн, бэритэеэ, басагад хүрьгэдтэеэ, ашанартаяа, мүн Р. Н. Яковлевай дүү Максим Николаевич Яковлев гэр бүлөөрөө — иимэ һонин айлшад сугларба.

Үглөогүүр хүн зон, үхибүүд хүлгөөтэй, хүшөөгэй дэргэдэ олоороо сугларанхай. Хүндэлэлэй харуулда эдир армеецүүдэй формо үмдэһэн Бургалтайн дунда һургуулиин һурагшад зогсонхой. Дайнай ветерануд жэрылдэн жагсана. Дунда һургуулиин һурагшад горнын ханхинаан, барабанай түбэргөөн доро нэгэ жэгдэ огсомоор алхалан субажа, хүшөөгэй табсанда баглаа сэсэгүүдые табяад, Ленинэй хэрэгэй түлөө, Коммунис партидаа үнэн сэхээр алба хэхэбди гэжэ тангариглаба.

Митингые колхозой парткомой секретарь Б. Б. Ванжилов нээжэ, совет хүнүүдэй Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда туйлаһан Илалтын удха шанарые элирхэйлбэ. Хатуу шэрүүн дайнай үе тухай ветерануд Д-Д. Н. Бадмаев, И. С. Хороших, М. С. Яковлева, С. Б. Бадмаев гэгшэд сугларагшадта хөөрэнэн байна. Дайнай ветерануудые халуунаар амаршалһан үгэнүүдые Бургалтайн сомоной Советэй түрүүлэгшэ Д. Д. Бадмаев, һургуулиин комсомолой комитедэй гэшүүн, 9-дэхи классай һурагша Сергей Цыденов болон бусад хэлээ.

Удаань булта сугларагшад, тэрэ тоодо айлшад, жагсаалаар дайнай болон ажалэй ветеран, «Мир» колхозой түрүүлэгшэ ябаһан Р. Н. Яковлевай ажаһуурһан (1956—1967 онуудаар) гэртэ хүрэжэ, партком, правлени, сельсоведэй түлөөлэгшэд тэрэнэй дурасхаалда мүнхэлэлгын самбар хадаа. Тиигээд соёлой байшангай дэргэдэхи парк соо Р. Н. Яковлевай мүнхэ дурасхаалда зорюулан түрэлнүүдынь хасуурихануудые, хүһанууде һуулгаба. Бургалтайн сомоной Советэй сессиин тогтоол бэелүүлэн, Спортивная үйлсые Р. Н. Яковлевай нэрэмжэтэ болгон баталһан хабтагайхануд гэртэ хадагдаба.

Эндэ Р. Н. Яковлев тухай хэдэн үгэ хэлэхэ дуран хүрэнэ. Р. Н. Яковлев арбаад гаран жэл соо «Мир» колхозые хүтэлбэрилжэ ябахадаа, зонойнгоо дунда үндэтэй, ами нэгэн, ажахыень баян шадалтай болгохын, ажахын гэшүүдэй ажаһуудал һайжаруулхын хойноһоо ехэхэн оролдосо гергаһан гээшэ. Тиихэдэ ажахын зөөри нөөсэнь хоёр-гурбан миллион хүрэтэрээ дэшэлдэг байгаа. Нэгэ доро 25—30 хүнэй аргалуулха больница, гурбан зуугаад үхибүүдэй һураха һургуулиин байшан, 400 гаран хүнэй багтаха залтай соёлой байшан болоод ниитын малай олон тоото байрануудые барюулжа амжаһан алдартай...

Г-Б. ТОКТОХОЕВ,
хүдөө бэшэгшэ.

Зэдын район,
Доодо-Бургалтай нютаг.

ХҮДӨӨДЭ ТҮБХИНЭХЭ...

Байгша ондо институдууд, техникум, училищи дүүргэжэ ябаһан мэргэжэлтэд ВЛКСМ-эй обкомдо сугларжа, хүдөө нютагуудта гаражa хүдэлхэ дуратай байһанаа мэдүүлбэ.

Залуу мэргэжэлтэдһээ бүридэнэн тиимэ отряд Баунтын районой Джилиндын совхоздо ошожо, хүдэлхэ болобо. Эдэнэрэй дунда хүдөө ажахын, технологическа, багшанарай институт, техникум, СГПТУ дүүргэһэн мэргэжэлтэд бии.

— Һуралсалай жэлэй дүүрэмсээр эдэнэр тус совхоздо ошохо юм. Хүдөө нютагта ажаллахаяа ерэхэ мэргэжэлтэдэй орохо гэр байранууд мүнөө бэлэн боложо байнхай,— гэжэ ВЛКСМ-эй обкомой хүдэлмэрилэгшэ Андрей Кузьминов хөөрэнэ.

Залуу мэргэжэлтэдэй түбхинэхэ гэр байрануудые тус совхозые шефтэ абаһан Жажалай Улаан Тугай орденто авиационно заводой уран гартай модошо дархашуул барижа үгэһэн байгаа. Эдэнэр хоёр байратай дүрбэн гэр ашаглалгада үгөө юм. Үшөө тиихэдэ иимэ 5—6 гэрнүүд һаяар тушаагдаха болонхой.

Т. БАДМАИН.

Тахиржан Мирджалиловай зурагуудтай

УЗБЕГЭЙ ССР. Ташкентын уран зураша, СССР-эй Уран зураашадай холбооной гэшүүн Т. Мирджалиловай бүтээлнүүд удхаараа гүнзэгы образуудаараа илгардаг. П. П. Беньковой нэрэмжэтэ уран зурагай республиканска училищи, удаань Ташкентын А. Н. Островскиин нэрэмжэтэ театрально-уран һайханай институт дүүргээ. Тэрэ уласхоорондын, бүхсоюзна, республиканска выставкэнүүдтэ хабаадалсаа.

Тахиржанай зохёохы ажалда Инди онсо һуури эзэлдэг. Ташкентдэхи Индира Гандиин нэрэмжэтэ Соёлой ордон соо тэрэнэй бүтээһэн зураг табигданхай.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Т. Мирджалилов мастерской соогоо.

ТАСС-ай фото.

ҺОНИРХОЛ ҮҮСХЭБЭ

Үнгэрһэн һайндэрнүүдэй үедэ соёл гэгээрэлэй эмхи зургаануудта, мүн газаашье соёлой-спортын элдэб хэмжээ ябуулганууд үнгэргэгдэбэ.

ВЛКСМ-эй городской комитедэй хүдэлмэрилэгшэд залуушуулда тон һонирхолтой программа дурадхаа.

Бариндажа байһан шэнэ гостиница шадархи талмай дээрэ халтирдаг модон — «скейтборд» дээрэ мүрысөөн үнгэргэгдэнэн байгаа. Хоёр зүйл тэрэнэй программада оруулагдаа. Түрүүлэн мүрысөөндэ хабаадагшад 100 метртэ урилдаба. Слалом хадаа хоёрдохи зүйлынь болоно. Тэдэнэй замда табигдаһан арбан модохиние унагаангүй, хажуугаарнь тойрожо гараха хэрэгтэй. Фиништэ дүтэхэнэ трамплин бии һэн.

Иимэ мүрысөөн манайда түрүүшнхээ үнгэргэгдөө. Ушар иимэһээ хүбүүд ехээр зүрхэ сэдьхэлээ хүдэлгэбэ. Тиигэшье һаань, олонхид һайн үрэ дүнгүүдые харуулһан байха юм. Энээниие туйлахадаа, бар хүсэн, шамбай солбон, хүсэл эрмэлзэл ехэ хэрэгтэй һэн.

Зүүн Сибириин технологическа институдай хоёрдохи курсын студент Алексей Шолонов онсо шалгаржа, илалта туйлаба. 100 метрэй урилдаанда —24 секунда, слаломда 34 секунда саг харуулаа. Энэл институдай нэгэдэхи курсын студент Бата Дашиев хоёрдохи һуурида гараба. Тус институдай студент Игорь Хосомоев бронзо медаляар шагнагдаа.

Харин слаломда Вадим Шакиров гоё һайхан арга дүрэтэй байһанаа харуулжа, 36 секунда саг харуулан, чемпион болобо. Б. Дашиев гурбадахи шанда хүртөө.

Эдэнэр бултадаа ВЛКСМ-эй горкомой үнэтэ бэлэгүүдээр, «Легко ли быть молодым» гэжэ кинофильмдэ түлөөһэгүй биледүүдээр шагнагдаа.

19-дэхи һургуулиин 5-дахи классай һурагша Алеша Перевалов хоёр зүйлөөр яһала һайн үрэ дүнгүүдые харуулжа, эгээл эдир хабаадагшын шанда хүртэһэн байха юм.

Эрхүү хотын «брейкернүүд», Чингис Павловай хүтэлбэрилдэг Улаан-Удын бүлэг мэргэжэл шадабаряа сугларагшадта харуулһан байна. Эрхүүһээ ерэһэн аха дүүнэр Олег болон Владимир Скоковуудай, тэдэнэй нүхэдэй мэргэжэл шадабаряа харуулхадань, сугларагшад гайхан гэлылдэбэ, альга ташабад.

«Брейк-данс» гэжэ спортивна хатар гүйсэдхэхын тула тусхай һорилго бэлэдхэлтэй, шамбай сулхэ, хүгжэм ойлгодог байха хэрэгтэй. Городтомнай олохон хүнүүд иимэ хатар наададаг, гэбэшье хүршэнэрнай зүбөөр гүйсэдхэжэ, манай залуушуулда ехэ һургаал заабари үгэһэн байха юм.

Һайндэрэй программын түгэсхэлдэ городой соёлой ба амаралтын паркын «Амельгейма» болон «Аттракцион» гэжэ дуунай инструментальна ансамбльнууд концерт-наада табяа.

Олон тоото харагшадай һанамжын ёһоор, «скейт-бордоор» мүрысөөн түрүүшынхээ үнгэргэдэбэшье, олоной анхарал татаһан, һонирхол үүсхэһэн байха юм. Хүнүүдэй, илангаяа залуушуулай сүлөө сагые удха түгэлдэроор, һайннаар үнгэргэхын тула юу хэхэ ёһотойб гэжэ эдэ бүхы хэмжээ ябуулганууд үшөө дахин гэршэлбэ.

В. СЫДЕЕВ.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. КПСС-эй ЦК-гай Политбюродо, КПСС-эй Центральна Комитедтэ, СССР-эй Верховно Советдэй Президиумдэ. «КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбринүүдые бэелүүлхын түлөө» — мэдээсэлнүүдэй суглуулбари. Агуу Октябриин 70 жилэй ойе үгтуулаа. Ахын райондо зорюулагдаһан арбан хоногой материалнууд.

Хоёрдохи хуудаһанда. Һунгалтаһаа һунгалта хүрэтэр. «Депутадые яажа бэдэрээбэ?» — Л. Цыбиковагай статья. «Мэргэжэлтэдэй арсалдаан» — А. Субботиной репортаж. Үйлэдбэри ба оршон тойрониие хамгаалга. «Гуримгүй системэ» — Л. Кальминагай статья.

Гурбадахи хуудаһанда. «Хүгжэмтэ хүүргэнүүд» — В. Стрижагай статья. Ажабайдалаймнай ёһо заншал. Хилын саанаһаа.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. «Хэн хаана һурахаяа орохоб?».

Сонсир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.00 — Үглөөнэй зарядка. Мультфильм. Хүгжэм. 8.30 — Время. 9.15 — «Джамайка» — 2-дохи сери. 10.25 — Автомобильна спортоор уласхо